

PATVIRTINTA:
Vilniaus m. lopšelio-darželio „Delfinukas“
direktoriaus 2022 m. lapkričio 29 d.
įsakymu Nr. V-149/1

VILNIAUS LOPŠELIS – DARŽELIS „DELFINUKAS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„AUGU SVEIKAS IR SAUGUS“

PROGRAMĄ RENGĖ:

Svetlana Janovičienė, Gintarė Pečiulienė, Renata Kleviado,
Lina Dapšienė, Juliana Sinkevič, Judita Pavliukevič

2022-2026 M.

Vilnius

TURINYS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS.....	4
1.1. Duomenys apie švietimo įstaigą.....	4
1.2. Įstaigos tėvų (globėjų), vietos bendruomenės poreikiai.....	4
1.3. Vaikai ir jų poreikiai.....	7
1.4. Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas.....	11
1.5. Lopšelio-darželio „Delfinukas“ savitumas.....	13
1.6. Regiono savitumas.....	14
1.7. Programos filosofija.....	14
1.8. Programos paskirtis.....	14
II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI.....	15
III. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI.....	16
IV. PROGRAMOS TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS.....	17
4.1.1. Vaikų ugdymo(si) kryptys.....	19
4.1.1.1. Sveikai gyvenantis ir aktyvus.....	20
4.1.1.2. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai.....	21
4.1.1.3. Fizinis aktyvumas.....	25
4.1.2. Pasitikintis savimi, bendraujantis.....	35
4.1.2.1. Emocijų suvokimas ir raiška.....	35
4.1.2.2. Savireguliacija ir savikontrolė.....	38
4.1.2.3. Savivoka ir savigarba.....	40
4.1.2.4. Santykiai su suaugusiais.....	42
4.1.2.5. Santykiai su bendraamžiais.....	45
4.1.3. Sprendžiantis problemas, besimokantis.....	47
4.1.3.1. Iniciatyvumas ir atkaklumas.....	47
4.1.3.2. Tyrinėjimas.....	50
4.1.3.3. Problemų sprendimas.....	54
4.1.3.4. Kūrybiškumas.....	55
4.1.3.5. Mokėjimas mokytis.....	58
4.1.4. Kalbantis ir klausantis.....	61
4.1.4.1. Sakytinė kalba.....	61
4.1.4.2. Rašytinė kalba.....	66
4.1.5. Stebintis ir atrandantis.....	70
4.1.5.1. Aplinkos pažinimas.....	70
4.1.5.2. Skaičiavimas ir matavimas.....	76
4.1.6. Kuriantis, save išreiškiantis.....	82

4.1.6.1. Meninė raiška.....	82
4.1.6.2. Estetinis suvokimas.....	94
V. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PAŽANGOS IR PASIEKIMŲ VERTINIMO SISTEMA	99
5.1. Vertinimo nuostatos	100
5.2. Vertinimo principai	101
5.3. Vertinimo ciklas	102
5.4. Vertinimo planavimas	102
5.5. Vertinimo informavimas	103
5.6. Vertinimo sritys.....	104
5.7. Vertinimo dokumentavimas	105
VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI.....	107

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. DUOMENYS APIE ŠVIETIMO ĮSTAIGĄ.

Pavadinimas - Vilniaus lopšelio-darželio „Delfinukas“ veiklos pradžia 1973 m. vasario 22 d. Vilniaus lopšelis-darželis 137 įsteigtas Vilniaus miesto vykdomojo komiteto 1972 m. birželio 27 d. potvarkiu Nr.338, Vilniaus miesto tarybos 1998-07-15 sprendimu Nr.225 lopšeliui-darželiui suteiktas „Delfinukas“ vardas.

Priklausomybė – Vilniaus miesto savivaldybė

Lopšelio-darželio buveinė V. Maciulevičiaus 32, Vilnius, LT – 04304, rastine@delfinukas.vilnius.lm.lt ;
direktore@delfinukas.vilnius.lm.lt

Teisinė forma - biudžetinė įstaiga.

Tipas – lopšelis – darželis.

Grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla.

Pagrindinė paskirtis – neformalus

ugdymas. Mokymo kalba – lietuvių.

Mokymo forma – dieninė.

1.2. ĮSTAIGOS TĖVŲ (GLOBĖJŲ), VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI.

Ši programa taikoma ankstyvojo (2-3 m.) ir ikimokyklinio (3–6 m) vaikų ugdymui(si). Ji skirta:

- ❖ pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikais;
- ❖ ikimokyklinio ugdymo pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;
- ❖ tėvams, turintiems ankstyvojo, ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Dauguma įstaigą lankančių vaikų gyvena mieste. Giluminiai veiklos kokybės įsivertinimai parodė, kad dauguma vaikų per mažai būna gryname ore, mažai juda, daug laiko praleidžia žiūrėdami televizorių, žaisdami kompiuterinius žaidimus. Tėveliai mažai laiko skiria vaikų

ugdymui. Todėl programos pagrindiniai principai, tikslai ir uždaviniai, ugdymo kryptys bei ugdymo turinys orientuotas į vaiką, jo poreikių tenkinimą, t. y. žaisti, tobulėti tyrinėjant, eksperimentuojant, improvizuojant, fantazuojant, kuriant, aktyviai reiškiant savo mintis. Būti pastebėtiems, pripažintiems, suprastiems.

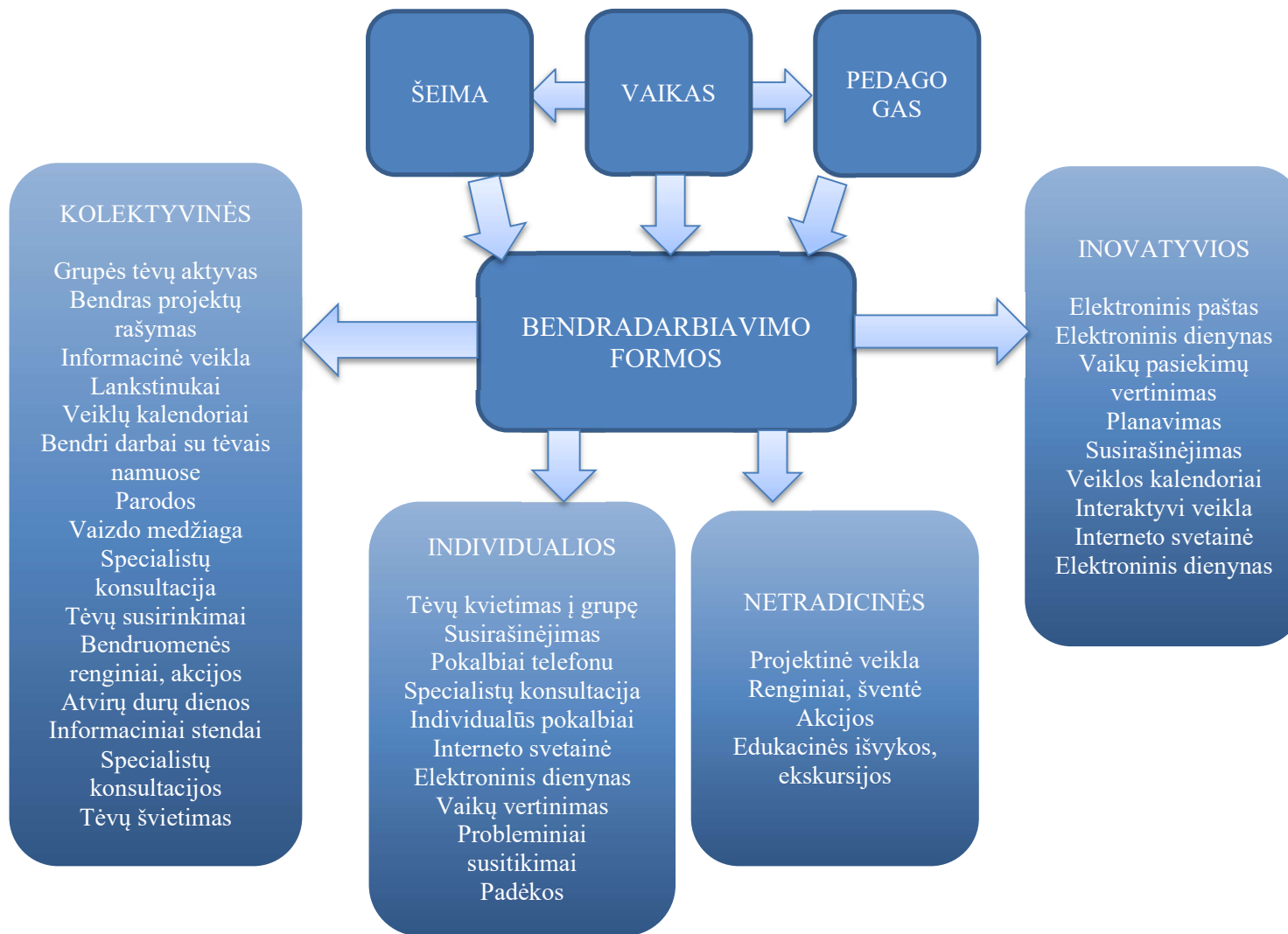
Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir pedagogų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų ir visuomenės pedagoginiu švietimu. Įstaigoje ugdomi specialiujų ugdymosi poreikių - kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, mokymosi sunkumų dėl sulėtėjusios raidos (kalbos, pažinimo, motorikos, socialinės) – turintys vaikai. Teikiama logopedo ir individuali pedagogo pagalba vaikui, pritaikomas ugdymo turinys, metodai. Šeimoms teikiamos rekomendacijos, vyksta individualūs pokalbiai. Kitakalbiamis, sugrįžusiems iš emigracijos vaikams ir jų šeimoms taikomas įtraukusi ugdymas. Šeimos pristato savo tautos kultūrą, tradicijas, sukuriama palankios sąlygos šeimoms integruotis į bendruomenę. Atsiradus poreikiui konsultuoti tėvelius vaikų elgesio klausimais, padėti specialiujų vidutinių ir didelių poreikių turintiems vaikams integruotis į ugdymo procesą, ugdymo įstaigoje planuojami socialinio pedagogo ir psichologo etatai.

Tėvai įtraukiami į vaikų ugdymo ir ugdymosi procesą, drauge su pedagogais sprendžia vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Tėvams svarbiausia:

- ❖ gera vaiko priežiūra.
- ❖ gera jo savijauta.
- ❖ vaiką mylinti, maloni auklėtoja.
- ❖ saugi ir turtinga ugdymo(si) įstaigos aplinka.
- ❖ įdomus, turiningas kasdieninis vaiko gyvenimas grupėje ir lauke.

Aktyvus šeimos dalyvavimas vaiko ugdymo(si) procese, glaudžiai bendradarbiaujant su pedagogais, laiduojant kryptingą vaiko veiklos sričių ugdymą. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje (žr. 1 pav.)

Sukurtas įstaigos interneto puslapis www.delfinukas.lt padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę. Geras bendravimas ir tarpusavio ryšys yra esminis tikros partnerystės bruožas. Į vaiką orientuotas ugdymas įprasmina sąveiką tarp vaikų, tėvų (globėjų) ir pedagogų, kaip lygiaverčių partnerių. Tėvų (globėjų) ir pedagogų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymosi galimybes.

1.3. VAIKAI IR JŲ POREIKIAI

Lopšelyje-darželyje veikia 11 įvairaus vaikų amžiaus grupės: 2 ankstyvojo (2-3 m.), 3 ikimokyklinio amžiaus (3-4 m.), 2 ikimokyklinio amžiaus (4-5 m.), 2 ikimokyklinio amžiaus (5-6 m.), 1 mišraus amžiaus vaikų grupė (2-6 m.)

1.3.1. Ugdymo įstaigoje daugėja SUP vaikų, gabių, dvikalbių, daugiakalbių ar kitakalbių, imigrantų/migrantų šeimų vaikų. Ugdymo įstaiga kiekvienam vaikui sudaro palankias sąlygas ugdyt(is).

1.3.1.1. SUP - specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai (vaikų, turinčių specialiuosius ugdymosi poreikius, ugdymas)

Lopšelyje – darželyje vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl negalių (įvairiapusiai raidos sutrikimai; lėtiniai neurologiniai sutrikimai), sutrikimų (kalbėjimo ir kalbos sutrikimai) ir mokymosi sunkumų (sulėtėjusi raida; besimokantys ne gimtąją kalbą arba gyvenantys kitoje kultūrinėje/ kalbinėje aplinkoje; nepalankūs aplinkos veiksniai?) integruota ugdymo forma ugdomi bendrosiose grupėse.

Lopšelio – darželio vaiko gerovės komisija organizuoja ir koordinuoja ugdymosi, švietimo ar kitos pagalbos teikimą. Vaikų individualiems gebėjimams ir specialiesiems ugdymosi poreikiams tenkinti vaiko gerovės komisija ir pedagogai bendradarbiaudami su tėvais (globėjais) rengia ir įgyvendina individualius pagalbos vaikui planus, prireikus – individualias ugdymo programas.

Specialiąją pedagoginę pagalbą vaikams teikia logopedas ir specialusis pedagogas, socialinę pedagoginę pagalbą – socialinis pedagogas, specialiąją pagalbą – mokytojo padėjėjas. Grupines ir individualias veiklas organizuoja judesio korekcijos mokytojas, meninio ugdymo pedagogė. (Prireikus dėl psichologinės pagalbos įstaigą konsultuoja Vilniaus pedagoginės – psichologinės tarnybos specialistai. Specialistai konsultuoja tėvus (globėjus) ir pedagogus vaikų, turinčių specialiuosius ugdymosi poreikius, ugdymosi klausimais.

Specialiuosius poreikius turintis vaikas grupėje pedagogams reiškia kūrybinius ieškojimus ir nuolatinį mokymąsi – siekiant vaiką pažinti, atrasti jo galias, padėti jam. Svarbu atrasti tinkamus ugdymo metodus, veiksmingai ir tikslingai bendradarbiauti su vaiko tėvais (globėjais), logopedu.

Vienas iš aktualiausių uždavinių ugdymo įstaigos pedagogams – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius, personalizuoti jų mokymąsi, t.y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo(si) situacijas bei aplinkas.

1.3.1.2. Gabių vaikų ugdymosi poreikiai:

- ❖ Poreikis būti pripažintam, pastebėtam.

- ❖ Poreikis ilgam įsitraukti į sudėtingą veiklą pagal savo polinkius.
- ❖ Poreikis bendrauti su kitais panašių gebėjimų ir interesų vaikais. Gabūs vaikai mėgsta bendrauti su vyresniais vaikais ir suaugusiais.

Gabūs vaikai pasižymi individualiais gebėjimais bei savybėmis, lemiančiais mokymosi sėkmę ir didelius laimėjimus intelektualinėje, kūrybinėje ar kitoje veikloje. Vaikas gali pasižymėti aukšto lygio bendraisiais gebėjimais, kurių reikia ne vienos, o daugelio rūšių veiklai atlikti, ir specialiaisiais gebėjimais, kurių reikia tam tikrai veiklai atlikti (dainuoti, šokti, kurti eiles, pasakojimus).

Ikimokyklinio ugdymo įstaiga sudaro palankias sąlygas gabiems vaikams ugdyti(is). Gabių ir talentingų vaikų ugdymas diferencijuojamas, specializuojamas, individualizuojamas suteikiant galimybę vaikams pagal amžių, gebėjimus ir polinkius, diferencijuojant užduotis ir panašiai. Grupėje sudaromos sąlygos kuo įvairesnei, skirtingo sudėtingumo veikloms. Stebima kokios veiklos patinka vaikui, kokio sudėtingumo veiklą vaikas renkasi, kaip ilgai į ją įsitraukia, koks yra veiklos rezultatas. Pastebėjus vaiko neeilinius gabumus kalbamės apie tai su tėvais ar tos srities specialistais.

Tikslingai praturtinti gabaus vaiko ugdymą padeda jo turimų pasiekimų atpažinimas ir pažangos stebėjimas, vadovaujantis Pasiekimų aprašu. Nustačius, kuriame kiekvienos srities pasiekimų žingsnyje yra vaikas, išsiaiškinamos sritys, kuriose jo pasiekimai geresni, nei daugumos bendraamžių. Atsižvelgus į tai, numatomi tolesnio jo ugdymo uždaviniai, sudėtingesni nei kitiems grupės vaikams.

1.3.1.3. Dvikalbių vaikų ugdymosi poreikiai.

Dvikalbių vaikų pagrindinis poreikis – būti su visais ir kaip visi. Jie nori būti matomi, išgirsti, išklaustyti, suprasti, kalbinami, padrašinami, dalyvaujantys. Mokantis dviejų kalbų svarbiausia yra vaikų noras mokytis. Ikimokyklinio ugdymo grupėje dvikalbis vaikas mokosi kurios nors vienos kalbos, tos, kuria bendraujama grupėje. Ugdymo įstaigos vadovai, tėvai, auklėtojai aptaria kai organizuoti dvikalbių vaikų ugdymą:

- adaptacijos metu kalbėti vaiko gimtąją kalba;
- kalbėti vaiko gimtąja kalba ir pakartoti ugdymo įstaigoje kalbama kalba;
- grupės bibliotekėlę papildyti vaiko gimtosios kalbos knygelėmis;
- įtraukti tėvus į ugdymo(si) procesą;
- kalbai mokytis organizuoti kalbines valandėles;
- taikyti užuominų, priminimo metodus;
- kalbai išreikšti naudoti mimiką, gestus ir kitas neverbalines priemones.

Dvikalbio, daugiakalbio ar kitakalbio vaiko šnekamosios ir rašytinės kalbos pasiekimai gali skirtis nuo bendro viena kalba kalbančių vaikų lygio. Priklausomai nuo dvikalbių, daugiakalbių, kitakalbių vaikų kalbinės patirties, vienu vaikų pasiekimai gali būti viename žingsnyje, kitų – kitame. Pasiekimų aprašas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams nustatyti, kuriame pasiekimų žingsnyje yra konkretus vaikas ir tikslingai numatyti tolesnio jo kalbos mokymosi uždavinius, fiksuoti vaiko daromą pažangą šnekamosios ir rašytinės kalbos srityje.

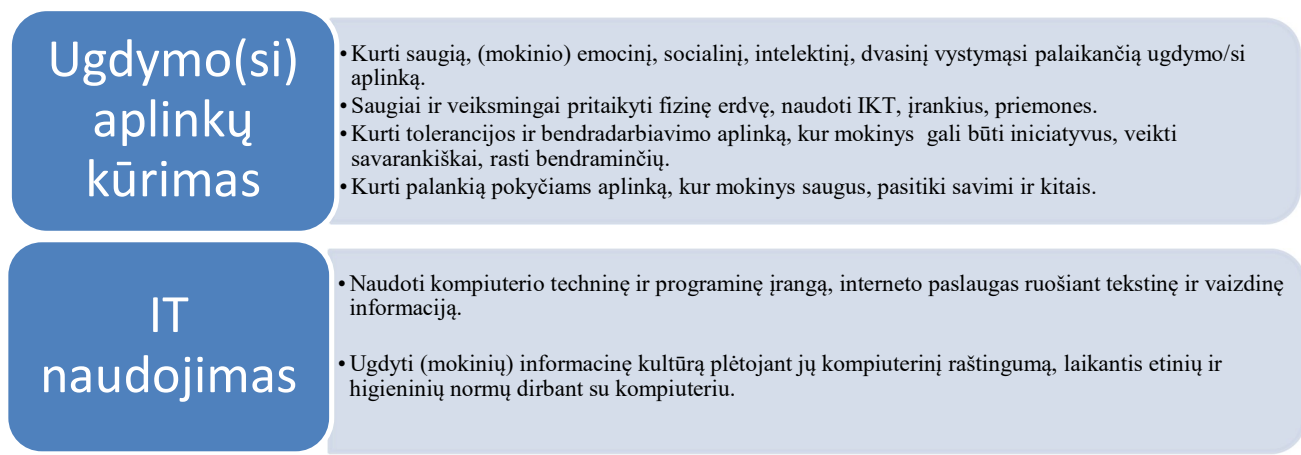
1.3.1.4. Migrantų šeimų vaikų ugdymosi poreikiai.

Pagrindinis migrantų šeimų vaikų poreikis – būti visaverčiais darželio bendruomenės nariais. Migrantų šeimos vaikas, skirtingai negu vienakalbis bei vienos kultūros atstovas, lengviau adaptuojasi prie kultūrinių skirtumų, jo požiūris į kitas šalis, tradicijas, religijas, žmones daug tolerantiškesnis. Migracija yra ne vienalytis reiškinys, ji turi ir teigiamų, ir neigiamų pasekmių. Kalbos mokėjimas, aktyvus dalyvavimas visuomenėje, bendravimas ir bendradarbiavimas su savo šalies ir kitų šalių žmonėmis, ryšių su giminėje likusiais draugais, artimaisiais palaikymas, domėjimasis naujos šalies kultūra, papročiais, įstatymais, noras integruotis, savęs suvokimas, kodėl išvykstama ir teigiamas nusiteikimas kitos šalies atžvilgiu – tai sėkmingos integracijos veiksniai, skatinantys didesnę šeimų ir vaikų įsitraukimą į naują visuomenę, padedantys išvengti atskirties, suteikiantys daug naujų ir neišbandytų galimybių ir potyrių. Pasiekimų aprašas talkina ikimokyklinio ugdymo auklėtojams nustatant migrantų šeimų vaikų pasiekimus šnekamosios, rašytinės kalbos, bendravimo su vaikais ir suaugusiais srityse. Migrantų vaikų pasiekimai nuo grupės vaikų pasiekimų gali labai skirtis. Migrantas vaikas gali visiškai nemokėti grupės kalbos ir būti pirmame šnekamosios kalbos pasiekimų žingsnyje. Atsižvelgdami į tai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai numato konkrečius vaiko kalbos plėtojimo uždavinius, dėl kurių tariasi su tėvais, numato ugdymo turinį, metodus, priemones, kuria kalbinę aplinką. Taikydami vaikų Pasiekimų aprašą ikimokyklinio ugdymo auklėtojai seka vaikų pažangą ir informuoja apie ją tėvus.

1.3.2. Vaiko poreikius atitinkanti aplinka:

Vaiko patyrimas priklauso nuo to, kokioje aplinkoje ugdomi. Vaiko ugdymo(si) aplinka – tai ugdymo įstaigoje vykstantis gyvenimas, artimiausia gamtinė ir kultūrinė aplinka, bendruomenės gyvenimas ir joje vykstantys renginiai, t. y. visa tai, kur jis įgyja įvairios patirties. Vaikai ugdomi sveikoje ir saugioje aplinkoje grupėje ir už ugdymo įstaigos ribų. Vaikui skirti žaislai, įranga ir baldai saugūs. Kuriamą į vaiką orientuota ugdymo(si) aplinka, didelis dėmesys skiriamas individualiems vaiko poreikiams. Grupėse yra įvairių žaislų, priemonių tyrinėjimams, stebėjimams, lauko aikštelėse - daug erdvės judėti, žaisti sportinius žaidimus, tyrinėti, stebėti, pažinti. Ugdamas vaikus atsižvelgiama į „interneto amžiaus“ vaikų ypatumus, kad geriau pritaikyti ugdymo(si) turinį vaikų poreikiams:

- Grupės aplinka mobili -leidžia vaikams patiems susikurti, keisti, pertvarkyti. Vaikai skatinami įsirengti žaidimų vietas, pernešant žaislus ir daiktus iš vienos erdvės į kitą, savo kūrybiniais darbais papuošti aplinką, lopšelio-darželio teritorijoje auginti ir tyrinėti daržoves, gėles.
- Kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti. Vaikai skatinami diskutuoti apie pamatytas realaus gyvenimo problemines situacijas, matytus filmus, skaitytas knygeles, kurti susitarimus dėl gyvenimo grupėje kartu, tyrinėti darželio teritorijos aplinką ir kt.
- Skatinamos vaikų veiklos grupelėmis. Kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus dalytis veiklos sumanymais, mintimis, mokantis susitarti, ką nors daryti drauge, padėti vienas kitam, kurti ir įgyvendinti bendrus projektus.
- Sudaromos galimybės patiems vaikams ieškoti informacijos. Vaikai kviečiami ieškoti informacijos enciklopedijose, vaikų žodynuose ir kitose knygose, planšetiniuose kompiuteriuose, žiūrėdami ugdomuosius filmukus ir kt.
- Sudaromos sąlygos žaisti su šiuolaikinio vaiko poreikius atitinkančiais žaislais. Šalia jau įprastų žaislų veiklose naudojami kompiuteriai fotoaparatai, interaktyviosios lentos, skaitmeninės knygos ir kt.

2 pav. Mokytojo profesinės kompetencijos.

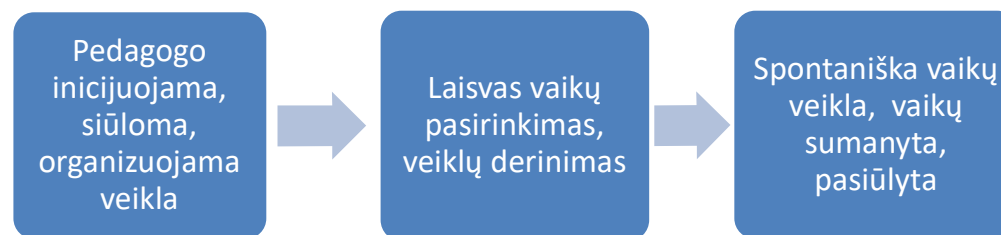
1.4. PEDAGOGŲ IR KITŲ SPECIALISTŲ PASIRENGIMAS.

Lopšelio-darželio „Delfinukas“ pedagogai (ikimokyklinio ugdymo pedagogai, meninio ugdymo pedagogas, logopedas, plaukimo instruktorius) - kvalifikuoti, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Įstaigoje dirba 8 besimokantys pedagogai (be kategorijos), 2 ikimokyklinio ugdymo mokytojai, pedagogai turintys 6 vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją, 6 mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją, 1 mokytojas ekspertas. Pedagogai nuolat ieško naujų ugdymo formų ir metodų kokybei tobulinti gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas, suteikiantys jam pagalbą atsižvelgiant į individualius ar specialiuosius ugdymosi poreikius, galimybes, išvelgiantys daromą pažangą, įvertinantys pasiekimus, priimančys vaiką tokį, koks jis yra. Atsižvelgiant į įstaigos sveikatingumo ugdymo kryptį, įstaigoje dirba kūno kultūros, plaukimo instruktorius.

Pedagogai dalinasi gerąja praktinio darbo patirtimi su miesto, respublikos ikimokyklinių įstaigų pedagogais, rengia programas, dalyvauja įvairiuose kvalifikaciniuose renginiuose, konferencijose. Pedagogai tobulina gebėjimus šiose srityse: ugdymo turinio planavimo, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo ir kt. Pedagogai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje: integruoja veiklas (muzika ir kūno kultūra; dailė ir vaidyba; kalba ir dailė; kalba ir fizinė veikla kt.); rengia ir vykdo projektus. Pedagogai yra parengę metodinių ugdymo priemonių, projektų (www.delfinukas.lt). Inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja Vilniaus miesto, respublikos ir tarptautiniu mastu organizuojamuose renginiuose, įvairiose akcijose, parodose, konkursuose, šventėse, projektuose. Siekiant ugdymo proceso kokybės, kompleksiško, visuminio vaikų ugdymo ir ugdymo(si), pedagogai išskyrė kokybiško ugdymo bruožus, kurie padeda siekti kuo geresnių vaikų rezultatų, taikyti ugdymo procese, kuo įvairesnių, inovatyvių, įdomių ugdymo metodų ir būdų. Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai pedagogo veiklos uždaviniai:

- ❖ kurti žaidybines aplinkas – paruošti saugią vietą veiklai, parinkti priemones, žaislus;
- ❖ skatinti vaikus žaisti, žaisti kartu su jais;
- ❖ įsiklausyti į vaikų siūlomą žaidimų tematiką, padėti pasirinkti žaislus, žaidimus;
- ❖ ieškoti vaikų veiklai motyvavimo priemonių;
- ❖ savo pavyzdžiu rodyti, kaip bendrauti: pasisveikinti, padėkoti, paprašyti, pagirti, atsiprašyti;

- ❖ ugdyti sveiką gyvenimo būdą;
- ❖ integruoti gamtosaugines, etninio ugdymo temas į ugdomąją veiklą;
- ❖ inspiruoti (pasiūlyti idėją, sudominti trumpalaikiais ir ilgalaikiais gamtos stebėjimais, sukurti probleminę situaciją, paskaityti literatūros kūrinį, paprašyti vaikų pagalbos ir kt.) vaikų veiklą mažomis grupelėmis;
- ❖ taikyti vaikų veikloje informacines komunikacines technologijas; supažindinti vaikus su įvairiais mokymosi būdais, skatinti vaikus rinktis ir išbandyti įvairias priemones, eksperimentuoti;
- ❖ turtinti vaiko patirtį (pokalbiai vaikams aktualiomis temomis, išvykos, ekskursijos, stebėjimai, grožinės literatūros, tautosakos skaitymas, paveikslėlių žiūrėjimas, matytų televizijos laidų, filmų aptarimas);
- ❖ skatinti vaikų savarankiškumą;
- ❖ organizuoti judrius ir ramius žaidimus, estafetes, varžytuves, sporto, sveikatinimo pramogas, akcijas;
- ❖ sužadinti vaiko kūrybiškumą;
- ❖ rengti kartu su vaikais vaikų darbėlių parodėles;
- ❖ skatinti vaikų pirmuosius, savarankiškus dorovinius bei estetinius vertinimus;
- ❖ stebėti, fiksuoti, analizuoti vaikų veiklą;
- ❖ supažindinti tėvus su vaiko gebėjimais ir pasiekimais.

3 pav. Pedagogai kaip vaikų ugdymo(si) situacijų kūrėjai.

1.5. LOPŠELIO-DARŽELIO „DELFINUKAS” SAVITUMAS.

Lopšelis-darželis dalyvauja respublikiniame Lietuvos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklo veikloje, yra Respublikinės ikimokyklinių ugdymo įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos želmanėliai“ steigėja, savo aktyvia veikla propaguoja sveiką gyvenseną, kaip gyvenimo būdą nuo mažens. Vykdo Lietuvos vaikų teisių gynimo organizacijos „Gelbėkit vaikus“ tikslus ir uždavinius, dalyvauja tarptautinės vaikų ugdymo organizacijos OMEP, Visuomenės sveikatos ugdymo centro, LTOK projektinėse veiklose, yra respublikos, miesto, rajono, seniūnijos organizuojamų renginių dalyvė.

Įstaigoje vykdomos atnaujinta integruota sveikatingumo ugdymo „Auk didutis – būk sveikutis 2016-2020 m.“, saugaus eismo „Ir kelyje būk saugus“, saugaus elgesio „Būk saugus“ (2021m.), tarptautinė prevencinė „Žipio draugai“ programos. Sukurtos naujos edukacinės vidaus ir lauko erdvės, lanksčiai pritaikytos prie sparčiai kintančios aplinkos. Tobulinant ugdymo procesą, ieškant efektyvių, inovatyvių vaikų poreikius atitinkančių ugdymo metodų, vienoje grupėje taikomi Valdorfo pedagogikos elementai, pedagogai veikloje taiko STEAM metodą, naudoja interaktyvią (SMART) lentą, šviesos stalus ir kt. Tikslingas interaktyvios lentos taikymas ugdymo procese jį daro įdomesnį, šiuolaikiškesnį patrauklesnį ir įvairesnį vaikams. Organizuojame vaikams pažintines ir edukacines keliones, išvykas, ekskursijas už įstaigos ribų. Skatiname kūrybines mokyklos komandas išnaudoti edukacines erdves socialiniams ir kultūriniais renginiams įgyvendinti, įtraukiant bendruomenę į pilietiškumo ir tautiškumo ugdymo tradicijas. Kasmet originaliai paminimos valstybinės ir tautos šventės, pasitelkiant bendruomenės iniciatyvas: akcijas, kalendorines šventes, parodas, renginius, projektinių veiklų vykdymas. Nuo 2022 m pedagogai planuodami ir organizuodami ugdomasias veiklas remiasi Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Nacionalinės švietimo agentūros 2021 m. parengtomis rekomendacijomis ikimokyklinio ugdymo pedagogui „Žaismė ir atradimai“. Medžiaga parengta ir išleista įgyvendinant ESF finansuojamą projektą „Inovacijos vaikų darželyje“.

Įstaigoje yra tradicija organizuoti vaikų – tėvų kasmetines sportines varžytuves, kuriose vaikai slidinėja, čiuožia, žaidžia ledo ritulį, krepšinį, futbolą ir kitus žaidimus. Didelis dėmesys skiriamas fizinio aktyvumo didinimui: plaukimo, kūno kultūros, mankštų, sporto pramogų ir kt. veiklai.

Sukurtos funkcionalios, estetiškos, vaikų veiklų atlikimą stimuliuojančios lauko bei vidaus ugdymo(si) aplinkos. Atsižvelgta į vaikų amžiaus, poreikių bei interesų atitikimą. Įstaigos pedagogų – šeimos – mokyklos partnerystė užtikrina ugdomos motyvacijos – paruošimo mokyklai, vaikų sveikatos stiprinimo proceso tęstinumo sąlygas.

Bendradarbiavimo su socialiniais partneriais tikslas – skleisti pedagogų bei kitų darbuotojų gerą patirtį, keistis informacija, siekti pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, jų prieinamumą ir visapusiškumą. Bendradarbiavimas suteikia galimybę viešinti ugdymo įstaigos veiklą, gerinti įstaigos įvaizdį šalies mastu.

1.6. REGIONO SAVITUMAS.

Darželis yra šalia Karoliniškių šilo, Salotės ežero, Pasakų parko, Neries upės, netoli Televizijos bokšto, poliklinikos, vaistinės, gaisrinės, pašto, parduotuvių, seniūnijos, gatvės, troleibusų ir autobusų stotelių, požeminės perėjos, viaduko, turgelio, automobilių remonto dirbtuvių, bibliotekos. Yra puikios regioninės sąlygos ugdyti aktyvų ir sąmoningą savo miesto pilietį, nuo mažens įsisąmoninti žinias, mokėjimus ir įgūdžius.

1.7. PROGRAMOS FILOSOFIJA.

Programos filosofija grindžiama humanistine pedagogikos ir vaiko raidos teorija, kuri teigia vaiko unikalumo, saviugdos, savireguliacijos, saviraiškos galimybių puoselėjimo svarbą.

Vaiko sveikata ir jos saugojimas – pagrindinė ugdymo nuostata, kuria remiantis kuriamos sąlygos įvairių vaiko poreikių tenkinimui, sudarant galimybę ugdytis pagal savo amžiaus galias, fizines, dvasines savybes, patirtį. Vaikų ugdymas vyksta ne tik įstaigoje, bet ir įvairiose kitose veiklose: išvykose, vasaros sveikatingumo stovyklose, šventėse, varžytuvėse, kelionėse.

1.8. PROGRAMOS PASKIRTIS.

Lopšelio-darželio „Delfinukas“ ugdymas organizuojamas vadovaujantis humanistine filosofine ugdymo kryptimi. Lopšelio-darželio ugdymo proceso centre – vaikas. Programa orientuota į vaiką, prigimtinius, socialinius, pažintinius ir kultūrinius vaiko poreikius bei laiduoja ugdymo(si) tęstinumą bei vaiko gyvenimo ugdymo įstaigoje gerovę. vaiko ar vaikų grupės poreikių tenkinimą, plėtojimą ir nuoseklų vaiko

gebėjimų atsižvelgiant į amžiaus tarpsnius ugdymą(si). Vaiko ugdymas grindžiamas formų įvairove, sudarant sąlygas plėtoti gebėjimus ir kompetencijas. Ugdymo paskirtis – ugdyti aktyvų ir sąmoningą savo šalies pilietį.

Programa nuolat atnaujinama, tobulinama atsižvelgiant į vaiko poreikių pasikeitimų analizės rezultatus, tėvų lūkesčius ir pageidavimus, pedagogų pastebėjimus ir rekomendacijas. Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir pedagogų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų ir visuomenės pedagoginiu švietimu. Programa skirta padėti šeimai auginti vaiką.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Ikimokyklinio ugdymo programos turinys sudarytas remiantis šiais principais:

Humaniškumo – vaikas yra vertybė. Jis ugdomas būti savarankišku, garbingu, gebančiu pasirinkti ir atsakyti už savo pasirinkimą.

Vaiko ugdymas remiasi dorine kultūra, pagarba pripažintomis vertybėmis.

Demokratiškumo – ugdomas kritiškai mąstantis, tolerantiškas, iniciatyvus, mokantis bendrauti su kitais žmonėmis.

Integralumo – siekiama vaiko asmenybei daromo sveikatingumo poveikio visybiškumo t.y. neapsiribojama vien švietimu sveikatingumo ugdymo srityje, bet integruotai ugdomi vaikų gebėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos.

Individualumo – atsižvelgiama į individualias vaikų savybes, jų patirtį, suteikiama veiklos pasirinkimo laisvė, pripažįstama vaiko teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį. Taikomas individualios ir nedidelėmis grupelėmis ugdymo formos.

Tautiškumo – ugdomas savo krašto patriotas, gebantis remtis tradicijomis, etnokultūra.

Veiksmingumo – siekiama gerų ugdymo(si) kokybės rezultatų vykdant programą sistemingai, numatant orientacinius ugdytinių pasiekimus.

Visuminio- siekiama visų vaiko galių plėtotės.

Atsinaujinimo – pastovus programos tobulinimas, atsižvelgiant į vaikų poreikius, tėvėlių lūkesčius, švietimo naujoves.

Prieinamumo - užtikrina saugias ir jaukias ugdymosi sąlygas, palankią socialinę ir kultūrinę aplinką. Kiekvienam vaikui taikomi

skirtingi poveikio būdai ir metodai, jie ugdomi pagal jų individualius gebėjimus.

Lankstumo - šis principas leidžia lanksčiai atsižvelgti į susidariusią situaciją.

Socialinio ir emocinio kryptingumo – programoje prioritetas teikiamas vaiko socialinei patirčiai ir įgūdžiams, įgytiems šeimoje, giminėje, bendruomenėje, darželio grupėje. Emocijoms ir jų raiškai menu (muzika, daile, šokiu, vaidyba) ir kt.

Lygių galimybių - padeda pažinti kiekvieno vaiko individualias savybes, sudaromos sąlygos įvairiai vaikų veiklai, atsižvelgiant į vaiko ir grupės vaikų individualius poreikius, pasiekimus ir gebėjimus. Tolerancija kitokiam nei visi, pagarba vaikų skirtumams nepriklausomai nuo gabumų, rasės, kitakalbių, specialiųjų ugdymosi poreikių, socialinės rizikos šeimoje augančių, sveikatos sutrikimų turinčių vaikų.

Tęstinumo – užtikrinamos kiekvienam vaikui vienodos galimybės įgyti pradinis įgūdžius, gebėjimus, nuostatas, suteikiamos palankios galimybės ugdytis, pasirengti mokyklai. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio įgyvendinimo dėmė užtikrinama, nuosekliai plėtojant ugdymo tikslus, uždavinius, vaiko ugdymosi pasiekimus, taikant į vaiką orientuoto ugdymo strategijas, vaiko kompetencijų augimą skatinančius pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus.

III. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

PROGRAMOS TIKSLAS:

Atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniniais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Kurti saugią ir turiningą vaiko ugdymosi aplinką, atitinkančią vaikų amžių (ankstyvasis amžius 2-3 metų bei ikimokyklinis amžius 3-6 metų).

Suteikti ankstyvojo amžiaus vaikams visapusišką globą bei priežiūrą ugdant elementarius kultūrinius-higieninius įgūdžius.

Tobulinti aplinką, orientuotą į vaiko dvasinį pasaulį, interesus, individualius gebėjimus ir stiprinant jų fizinę ir psichinę sveikatą ir saugumą.

Tenkinti vaiko poreikius: žaisti, pažinti, tyrinėti, kurti, bendrauti, bendradarbiauti ir padėti suvokti savosios lyties tapatumą.

Siekti kiekvieno vaiko asmeninės pažangos ir tobulėjimo, padėti atsiskleisti individualioms galioms ir gebėjimams.

Sudaryti sąlygas perimti tautos dorovines ir kultūrinės vertybes ir nuostatas.

UŽDAVINIAI:

1. Atsižvelgiant į vaiko poreikius, gebėjimus, galias, tėvų lūkesčius, sudaryti vaikui saugią ir turiningą ugdymo(si) aplinką.
2. Skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, suaugusiais plėtojant jo emocinę, socialinę ir kultūrinę patirtį.
3. Saugoti, palaikyti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, formuoti sveikos ir saugios gyvensenos sampratą, nuostatas ir įgūdžius, tenkinti aktyvaus judėjimo poreikį.
4. Ugdyti neišplėtotą vaiko kalbą kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonę žaidžiant, interpretuojant, fantazuojant.
5. Sudaryti sąlygas vaikui kurti ir pajauti kūrybos džiaugsmą, grožėtis aplinka ir menu (gerbia tradicinį meną ir susipažįsta su šiuolaikinio meno pavyzdžiais), skatinti atskleisti savo vidinį pasaulį meno priemonėmis ir kitais būdais.
6. Sudaryti sąlygas specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP), kitataučių, emigrantų vaikų ugdymui(si).
7. Tenkinti pažintinius vaiko poreikius smalsaujant, tyrinėjant, tobulinant jau įprastus pasaulio pažinimo būdus, išbandant naujus.
8. Puoselėti krašto tradicijas, papročius, etninės kultūros pradus.

IV. PROGRAMOS TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Įstaigoje vaiko ugdymas nukreiptas į vaiko poreikius: žaisti, kurti, tyrinėti, judėti bei tenkinti individualius vaiko poreikius. Vaikas, veikdamas tai, kas jam įdomu, bendraudamas su bendraamžiais ir suaugusiais, įgyja socialinių, pažintinių, meninių gebėjimų, tampa fiziškai ir emociškai brandesnis, labiau savimi pasitikintis, laisvesnis, kūrybiškesnis, įdomesnis draugams. Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. 2015 m.) ir Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. 2014 m.).

Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si) ir patirtinį vaikų ugdymą(si).

Ugdymo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi kryptių ir pasiekimų sričių charakteristikos. Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė kompetencijų sritis, nurodomos vaiko veiksenos, ugdymo gairės (žr. 5 pav.)

KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• sakytinė kalba• rašytinė kalba
KULTŪRINĖ KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• santykiai su suaugusiais,• santykiai su bendraamžiais
PAŽINIMO KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• aplinkos pažinimas• tyrinėjimas• problemų sprendimas
KŪRYBIŠKUMO KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• meninė raiška• estetinis suvokimas• kūrybiškumas
PILIETIŠKUMO KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• savivoka ir savigarba• iniciatyvumas ir atkaklumas
SKAITMENINĖ KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• skaičiavimas ir matavimas• mokėjimas mokytis
SOCIALINĖ, EMOCINĖ IR SVEIKOS GYVENSENOS KOMPETENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• kasdienio gyvenimo įgūdžiai• fizinis aktyvumas• emocijų suvokimas ir raiška• savireguliacija ir savikontrolė

4 pav. Vaiko pasiekimų jungimas į kompetencijas

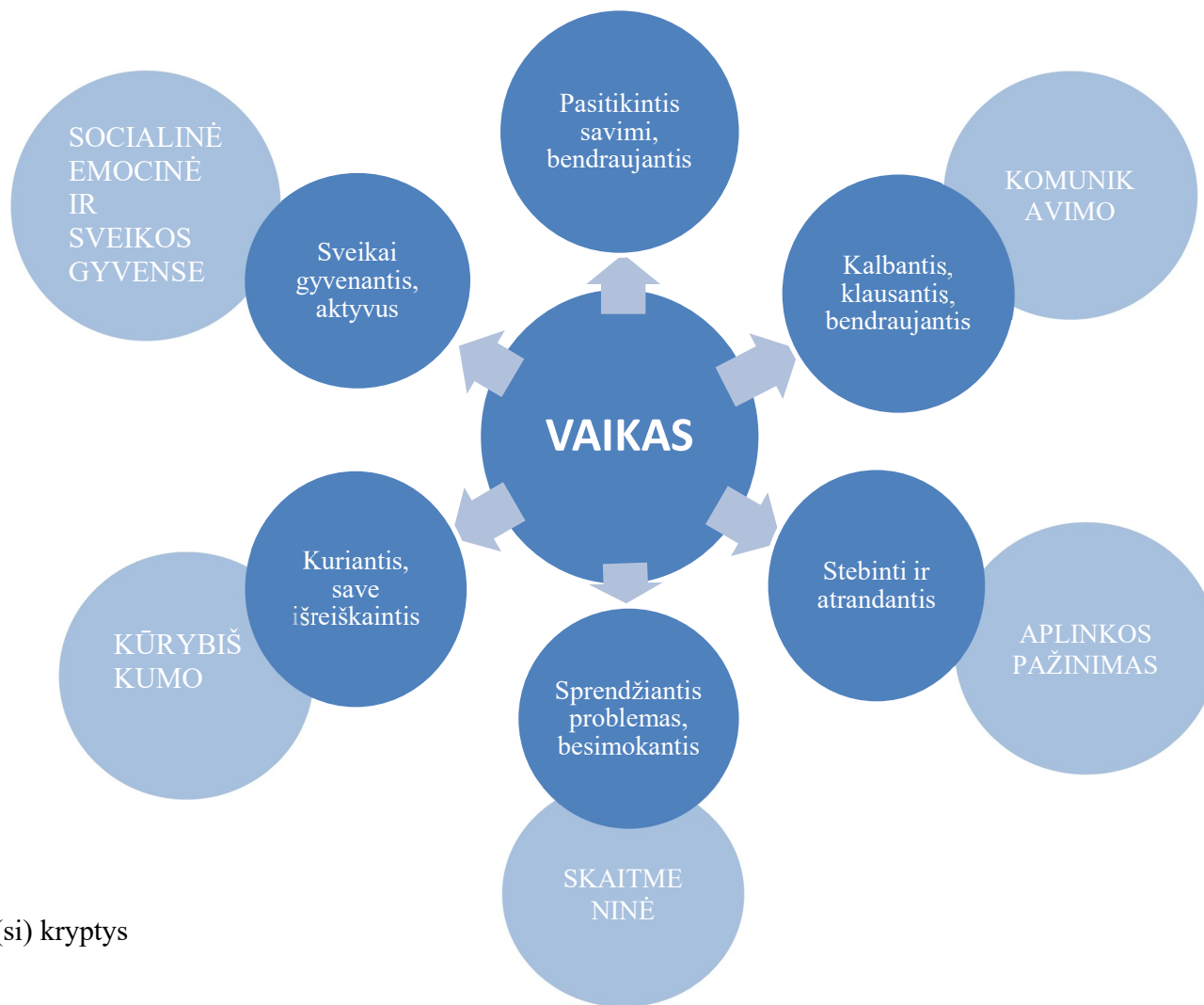
(Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. 2014 m. Priešmokyklinio ugdymo programa 2022)

Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si) ir patirtinį vaikų ugdymą(si).

Ikimokyklinės ugdymo programos turinys jungiamas į vaikų 6 pasiekimų grupes t.y. kokias svarbiausias ugdomas vaiko savybes mes norime išugdyti, kurios suskirstytos pagal vaiko ugdymosi kryptis iš 18 -os vaiko pasiekimų sričių, aprašytos ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše. (žr. 3 pav.)

4.1. VAIKŲ UGDYMO(SI) KRYPTYS

5 pav. vaikų ugdymo(si) kryptys

4.1.1.SVEIKAI GYVENANTIS IR AKTYVUS

4.1.1.2. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI.

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi vaikui mokantis pačiam valgyti, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimiti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.).

Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdomi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmens higienos.

Vaiko saugus elgesys formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pasitaikančias pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas.

Taisyklinga laikysena nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai,
- ❖ kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai,
- ❖ saugaus elgesio įgūdžiai,
- ❖ taisyklinga kūno laikysena.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius

ESMINIS GEBĖJIMAS. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

VAIKO VEIKSENOS

2-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškučių“ ir pan. ❖ Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. ❖ Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima šaukštu. ❖ Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. ❖ Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. ❖ Valgo savarankiškai, laikosi tvarkos prie stalo. ❖ Pasako, kokius patiekalus mėgsta. ❖ Taisyklingai plauna rankas ❖ Žino valgymo taisykles (valgyti ramiai, daug kartų sukramtyti maistą, nekalbėti ir nekalbinti draugų). ❖ Žaidžia su žaislais, žaidimus, kuriuose reikia 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia. ❖ Naudojasi stalo įrankiais. ❖ Pavalgęs nusivalo servetėle. ❖ Pavalgęs padėkoja. ❖ Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, gumukus). ❖ Padeda dengti stalą: stalai serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais, įrankiais. ❖ Pasako, kaip reikia

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Padedant suaugusiam plaunasi rankas, naudojasi muilu. ❖ Padedamas pučia nosį į nosinę. ❖ Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą, žaidžiant siužetinius žaidimus („Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.). ❖ Aprengia lėlę, žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. ❖ Rengiasi ir nusirengia, padedant suaugusiam, tam tikra tvarka. 	<p>naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“ ir pan. ❖ Imituoja eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“ ar pan. ❖ Kalba apie švarą, švaros priemones (vanduo, muilas, nosinaitė, šukos ir pan.). ❖ Pasako savo nuomonę apie švarą, išklausęs pedagogo skaitytus kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). ❖ Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. ❖ Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir daržovių. ❖ Pasako 2 vaistažoles (ramunėlių, mėtų) skanauja jų arbatą . ❖ Susipažįsta su saugaus elgesio gatvėje taisyklėmis ir kalba temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Šviesoforas“, „Pėsčiųjų, keleivių elgesio taisyklės“, „Kelių policininkas“, „Elgesys prie perėjos“, „Atšvaitai“, „Kelio ženklai: „Pėsčiųjų perėja“, „Šviesoforas“, „Dviračių takas“, ir pan. 	<p>suvokimas (šeima, restoranas ir kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako pagrindines produktų grupes – pienas, mėsa, vaisiai, daržovės. ❖ Padeda dengti pusryčiams, pietums, pavakariams stalą. ❖ Pasako kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas ir moka juos nuplauti. ❖ Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. ❖ Taisyklingai plauna ir šluostosi rankas, prausiasi ir šluostosi veidą. ❖ Pasako ir parodo, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį; reikia turėti nosinaitę. ❖ Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. ❖ Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir daržovių. ❖ Pasako 3 vaistažoles (ramunė, mėta, melisa), skanauja jų arbatą. ❖ Susipažįsta su saugaus elgesio gatvėje taisyklėmis ir kalba temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Pavojai gatvėje“, „Sankryža“, „Kam reikalingas 	<p>apsirengti šiltu ir šaltu oru, kaip susitvarkyti rūbus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Suaugusiojo padedamas kloja lovą. ❖ Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. ❖ Parodo kaip reikia taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. ❖ Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis. ❖ Pasako, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. ❖ Naudojasi peiliu. ❖ Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų (kairiarankiai-atvirkščiai). ❖ Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. ❖ Pjausto daržoves, vaisius. ❖ Kala vinius į lentą. ❖ Siuva, siuvinėja. ❖ Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir daržovių. ❖ Pasako kokias žino vaistažoles (ramunėlė, melisa, mėta, liepų žiedai,
---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žino saugaus elgesio su gyvūnais taisykles. ❖ Moka saugiai lipti laiptais. ❖ Pasako, kas yra elektros prietaisai ir kaip su jais elgtis. ❖ Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. ❖ Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. ❖ Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. ❖ Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, kaip to išvengti. 	<p>šaligatvis“, „Šviesoforas“, „Atšvaitai“, „Saugi žaidimų vieta“, „Išpėjamieji ženklai: „Perėja“, „Šviesoforas“, „Vaikai“.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žino elektros prietaisus ir kaip su jais elgtis. ❖ Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. ❖ Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. ❖ Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. ❖ Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, būnant saulėje, kaip to išvengti. ❖ Saugiai elgiasi su nepažįstamais gyvūnais. ❖ Pasako, kas yra buitinė chemija ir kaip saugiai su ja elgtis. 	<p>dilgėlė).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žino saugaus elgesio gatvėje taisykles ir kalba, samprotuoja temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Pavojai gatvėje“, „Sankryža“, „Šviesoforas“, „Atšvaitai“, „Dviratis ir gatvė“, „Kelio ženklai: „Perėja“, „Stotelė“, „Pėsčiųjų takas“, „Eismas draudžiamas“. ❖ „Išsikviečia“ pagalbą NR. 112. ❖ Žino elektros prietaisus ir kaip su jais elgtis. ❖ Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. ❖ Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. ❖ Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. ❖ Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, būnant saulėje, jei užklupo perkūnija, kaip jų išvengti. ❖ Saugiai elgiasi su nepažįstamais gyvūnais. ❖ Pasako, kas yra buitinė chemija ir kaip saugiai su ja elgtis. ❖ Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius.
--	--	---	---

VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.		
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.		
3 žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.		
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. • Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. 		
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir visavertis. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. 		

6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.
7 žingsnis	Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.).
 - ❖ Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
 - ❖ Jeigu vaikui sunku išmokti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
 - ❖ Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
 - ❖ Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
 - ❖ Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- ❖ Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
 - ❖ Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, dėkaukite vaiko pagalba.
 - ❖ Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

4.1.1.3. FIZINIS AKTYVUMAS.

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, ugdymąsi.

Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip lankstumas, vikrumas, išvermė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis, ugdymąsi.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės,
- ❖ smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Noriai džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių- rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

VAIKO VEIKSENOS

2-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Vaikšto keturiomis imituojant šuniuką, dramblių, pelę, žirafą ar pan. ❖ Einant, bėgant įveikia kliūtis. ❖ Einant, bėgant muojuoja rankomis. ❖ Eina, bėga vorele pagal orientyrus. ❖ Einant, bėgant išlaiko atstumą. ❖ Eina, bėga nurodytu žingsniu (smulkiu, dideliu, pristatomu). ❖ Eina, bėga nurodytomis kryptimis (į priekį, šoną, kitą pusę, atgal). ❖ Ėjimą keičia bėgimu ir atvirkščiai. ❖ Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą. ❖ Eidamas, bėgdamas atlieka užduotis. ❖ Bėga 3-5 m nuotolyje, lenktyniauja. 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Einant, bėgant įveikia kliūtis. ❖ Einant, bėgant atlieka rankų judesius. ❖ Eina, bėga vorele pagal orientyrus. ❖ Einant, bėgant išlaiko atstumą. ❖ Eina, bėga nurodytu žingsniu (smulkiu, dideliu, pristatomu, aukštai keliant kelius, lyg čiuožiant ir pan.). ❖ Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis. ❖ Eina, bėga nurodytomis kryptimis (į priekį, šoną, kitą pusę, atgal). ❖ Ėjimą keičia bėgimu ir atvirkščiai. ❖ Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą (25-30 cm plote). ❖ Eina keturiomis imituojant šuniuką, dramblių, pelę, žirafą ar pan. 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina, bėga vorele, tiesia kryptimi, įvairiais būdais (pvz. ant pirštų galų, aukštai keliant kelius, lyg čiuoždamas ir kt.). ❖ Randa savo vietą eilėje. ❖ Ėjimą keičia bėgimu ir atvirkščiai. ❖ Einant, bėgant atlieka rankų, liemens judesius. ❖ Eina, bėga dviese, trise ir eile, įvairiai susikabinus rankomis (pvz. prieš save, viršuje ir pan.). ❖ Visu greičiu bėga 20, 30, 60 m. ❖ Bėga lėtai 100 metrų nuotolį. ❖ Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą (25-30 cm plote). ❖ Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis. ❖ Eina, bėga vorele pagal 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina po vieną, poromis, keičia tempą, darant posūkius. ❖ Sustoja įvairiais rikiuotės būdais (poromis, ratu, eile ir pan.). ❖ Eina, bėga vorele, tiesia kryptimi, įvairiais būdais (pvz. ant pirštų galų, aukštai keliant kelius, kryžmini žingsniu, atbulomis, mojančiomis kojas atgal, lyg čiuoždamas ir kt.). ❖ Einant, bėgant atlieka rankų, liemens judesius. ❖ Žaidžia vienas kito gaudymo žaidimus. ❖ Eina, bėga per kliūtis. ❖ Lenktyniauja (30-40-50 m). ❖ Bėga lėtai 200-250 metrų nuotolį.

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis. ❖ Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bėga 10, 20, 30 m nuotolyje, lenktyniauja. ❖ Vaikšto, bėgioja aplink kliūtį, stovinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. ❖ Važiuoja dviračiu. 	<p>orientyrus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina „tip-top“ žingsneliais. ❖ Eidamas atlieka ritminius judesius (pvz. pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu ar pan.). ❖ Važiuoja dviračiu. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina, bėga dviese, trise ir eile, įvairiai susikabinus rankomis (pvz. prieš save, viršuje ir pan.). ❖ Bėga visu greičiu 20 m. ❖ Eina „tip-top“ žingsneliais.
---	--	---	--

<p><u>Šuoliai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasilaikant rankomis šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ridena (2-3 m atstumu), meta (aukštyn abiem rankom, viena ranka), gaudo (abiem rankom), spiria kamuolį (20-25 cm, 40-50 cm). ❖ Meta didelį kamuolį į grindis ir pagauna. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ropoja remiantis plaštakomis ir keliais, plaštakomis ir pėdomis. ❖ Ropoja laiptais aukštyn, lenktomis kopetėlėmis (tilteliu). ❖ Pralenda per kliūtis keturpėsčia, šliaužiant, atsitūpus. ❖ Užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų pristatomuoju žingsniu. ❖ Lipa vertikaliomis kopetėlėmis pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu. ❖ Derina rankų ir kojų judesius lipant kopetėlėmis, pralendant bei šliaužiant. ❖ Užlipa ir nulipa nuo kėdės. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <p>Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis.</p>	<p><u>Šuoliai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Peršoka nedidelę kliūtį (virvutę, lazda, kaladėles, kėglius). ❖ Pasilaikant rankomis šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. ❖ Pašoka siekiant daikto. ❖ Nušoka nuo 15-20 cm paaukštinimo. ❖ Peršoka per dvi linijas (20-30 cm). ❖ Šoka iš lanko į lanką, atsispiriant abiem kojom. ❖ Peršoka kliūtį suglaustomis kojomis, viena koja. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Mėto kamuolį su suaugusiuoju, tarpusavyje (1,5-2 m). ❖ Ridena tiesia kryptimi, vienas kitam (1,5-2,5 m.), iš įvairių padėčių (viena ir abiem rankom) pro vartus (50-60 cm). ❖ Einant ridena kamuolį suoleliu. ❖ Meta didelį kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna. ❖ Meta kamuolį į vertikalus, horizontalus taikinį 2-2,5 m. atstumu abiem rankomis iš apačios, nuo krūtinės ir viena ranka. ❖ Žaidžia „Futboliuką“. ❖ Laipiojimas. ❖ Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu. 	<p><u>Šuoliai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Peršoka kliūtį suglaustomis kojomis, viena koja (iki 3 m). ❖ Šoka į šoną. ❖ Šokinėja per virvutę. ❖ Šoka nuo 15-20 cm paaukštinimo. ❖ Šoka į tolį (60 cm). ❖ Peršoka žemas kliūtis (5-10 cm). ❖ Šoka iš lanko į lanką, atsispiriant abiem kojom, viena koja. ❖ Nesustojant atlieka 5-10 šuoliukų. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. ❖ Mėto kamuolį vienas kitam ir gaudo (2-2,5 m). ❖ Meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. ❖ Ridena kamuolį į taikinį (vartus, daiktus ar pan.) iš 2-2,5 m. ❖ Einant, bėgant ridena kamuolį tiesia kryptimi, vingiais tarp daiktų. ❖ Meta didelį kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna (keletą kartu iš eilės). ❖ Meta smėlio maišelį į horizontalus taikinį iš 2-2,5 m. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eidamas atlieka ritminius judesius (pvz. pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu ar pan.). ❖ Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. ❖ Atlieka ėjimo, bėgimo pratimus. ❖ Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. <p><u>Šuoliai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Šokinėja nuo kojos ant kojos vietoje ir judant pirmyn, suspaudus tarp kojų koki daiktą. ❖ Šokinėja viena koja, abiem kojom tiesiai pirmyn, per kliūtis. ❖ Šokinėja vietoje, atliekant rankų judesius. ❖ Nušoka nuo 25-30 cm pakyls. ❖ Pašoka įsibėgėjęs. ❖ Šokinėja gimnastikos suoleliu. ❖ Šoka iš vietos (70-80 cm), įsibėgėjęs (155-160 cm), į aukštį įsibėgėjęs (50 cm). Pašoka vietoje abiem kojom viršų ir sugauna (keletą kartu iš eilės). ❖ Meta smėlio maišelį į horizontalus taikinį iš 2-2,5 m.
---	--	---	---

			15-20 kartų.
--	--	--	--------------

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes). ❖ Vaikšto, bėgioja aplink kliūtį, stovinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. ❖ Eina sumažintu atramos plotu paprastai, ant pirštų galų (pvz. „pėdutes“ ir pan.). <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. ❖ Padedant pedagogui, rikiuojasi nedidelėmis grupelėmis ir visa grupe, poromis. ❖ Atsistoja vienas už kito. <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos. ❖ Varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. ❖ Atlieka riešo lavinimo pratimus (pvz. pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ropoja keturpėsčia (keliais ir delnais) pro kliūtis. ❖ Pralenda pro kliūtį neliečiant rankomis grindų. ❖ Ropoja keturpėsčia gimnastikos suoleliu ar pan. ❖ Šliaužia 2-3 m atstumu. ❖ Pralenda, perlipa kliūtį, laipioja nuožulniomis kopėčiomis aukštyn ir žemyn pristatomu žingsneliu ir vertikalia gimnastikos sienele. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina, bėga 15-20 cm pločio linija. ❖ Eina pakelta lenta, suoleliu (20- 25 cm). ❖ Eina buomu, lenta (20-25 cm pločio). ❖ Einant gimnastikos suoleliu, atlieka įvairias užduotis rankomis ir kojomis. ❖ Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. ❖ Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. Žaidžia imitacinius žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, „mina dviratį“ ir kt.). ❖ Žaidžia judriuosius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Meta kamuolį į tolį iš už galvos abiem rankomis. ❖ Mėto kamuolį tarpusavyje (2 m). ❖ Mėto į tolį (3-5 m), per kliūtis, į taikinį (horizontalų, vertikalų) dešine, kaire ranka. ❖ Varo kamuolį vietoje (suduodant į jį 5-6 kartus). ❖ Mėto į taikinį 1,5 m aukštyje 1,5-2 m atstumu. ❖ Žaidžia „Futboliuką“. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. ❖ Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais. ❖ Laipioja lauko įrengimais. ❖ Laipioja nuožulniu, vertikaliu paviršiumi pristatomu ar pakaitiniu žingsniu (užlipa ir nulipa). ❖ Pralenda pro kliūtį (40-50 cm) šonu, pristatomu žingsniu, priekiu. ❖ Ropoja keturpėsčia (delnais ir keliais, delnais ir pėdomis). ❖ Ropoja siauru, nuožulniu paviršiumi pirmyn ir atgal (2 m). ❖ Šliaužia pilvu, prisitraukiant rankomis. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Šokinėja per sukamą ilgą šokdynę. ❖ Šokinėja per virvutę. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Mėto kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna iš eilės 5-6 kartus. ❖ Mėto kamuolį vienas kitam ir gaudo (3 m) (iš apačios, nuo krūtinės, iš už galvos, daužant kamuolį į grindis ir pan). ❖ Permeta kamuolį per kliūtį (2- 3 m). ❖ Kamuolį mušinėja viena ranka, pakaitomis kelis kartus iš eilės. ❖ Mėto į horizontalų ir vertikalų (1,5-2 m aukščio) taikinį viena ranka, abiem (2,5-3,5 m atstumu). ❖ Mėto į judantį taikinį. ❖ Mėto smėlio maišelius, kamuolį į tolį (6-7 m). ❖ Varo kamuolį koja tiesia kryptimi, vingiais aplink kliūtis. ❖ Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. ❖ Žaidžia „Futboliuką“. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Laipioja nuožulniomis kopėčiomis, lenta. ❖ Užlipa gimnastikos sienele ir nulipa.
--	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nedidelėmis grupėmis, visa grupe rikiuojasi voron, ratu, eilėn, pedagogui padedant sustoja poromis. ❖ Randa savo vietą įvairiose rikiuotės formose: eilėje, voroje, rate. ❖ Pasisuka kairėn, dešinėn, pagal pedagogo nurodymą (pvz. į langą ir pan.). <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia manipuliacinius žaidimus. Išverčia rūbą (pvz. kojines) į išvirkščią pusę. ❖ Rideną, meta kamuolį į taikinį ant žemės. ❖ Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius. ❖ Sudeda daiktus vieną ant kito (pvz. pastato 5–6 kubų bokštą). ❖ Veria daiktus ant siūlo, virvutės (pvz. sagas, makaronus ar pan.). ❖ Įkerpa žirklėmis popieriaus kraštą. 	<p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) pakaitiniu žingsniu, pristatant pėdą prie pėdos. ❖ Eina nuožulniu paviršiumi (aukštis 20-25 cm). ❖ Eina horizontaliu ir nuožulniu rąstu pakaitiniu ir pristatomu žingsniu su posūkiais, pernešant daiktus, atliekant rankomis judesius. ❖ Perlipa kliūtis. ❖ Išlaiko pusiausvyrą, einant 5 cm pločio linija. ❖ Pastovi viena koja ant grindų, suolelio. ❖ Eina suoleliu su smėlio maišeliu (rankose, ant galvos), rankas laikant ištiesus, ant liemens. ❖ Einant suoleliu sustoja ir apsisuka 2-3 kartus aplink. <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. ❖ Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. ❖ Žaidžia imitacinius žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, „mina dviratį“ ir kt.). ❖ Žaidžia judriuosius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pralenda pro kliūtis ropom (alkūnėmis, keliais), pritūpus, šonu. ❖ Šliaužia per suolelį pilvu, prisitraukiant rankomis. ❖ Ropoja keturpėsčia nuožulniu paviršiumi (20-25 cm). ❖ Kybo veidu ir nugara į sienelę. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) pakaitiniu žingsniu, pristatant pėdą prie pėdos, atliekant įvairius judesius rankomis. ❖ Eina, bėga nuožulniu paviršiumi (30-35 cm aukščio). ❖ Einant gimnastikos suoleliu, prasilenkia su kitu. ❖ Eina, bėga suoleliu. ❖ Eina, bėga suoleliu keturpėsčia (pėdomis ir delnais). ❖ Atlieka balansavimo pratimus. <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. ❖ Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. <p style="text-align: center;">Žaidžia imitacinius</p>
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nedidelėmis grupėmis, visa grupe rikiuojasi voron, ratu, eilėn, sustoja poromis. ❖ Randa savo vietą įvairiose rikiuotės formose: eilėje, voroje, rate. ❖ Atlieka įvairius sukinius (dešinėn, kairėn, aplink). <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. ❖ Lipdo įvairius daiktus. ❖ Kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. ❖ Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą). ❖ Glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus. ❖ Veria smulkius daiktus ant siūlo, virvutės. Atsega ir užsega sagas. 	<p>žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė, „mina dviračių“ ir kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia komandinius žaidimus. ❖ Žaidžia judriuosius žaidimus. ❖ Atlieka pratimus poroje. ❖ Rikiuojasi savarankiškai į dvi voras, poromis. ❖ Persirikiuoja iš vienos voros į 3-4. ❖ Pasisuka pagal komandą (dešinėn, kairėn). ❖ Lygiuoja, išretėja. <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Veria smulkius daiktus ant siūlo, virvutės. ❖ Atsega ir užsega sagas. ❖ Užriša kilpas. ❖ Sprigtu svaido rutuliukus. ❖ Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. ❖ Daiktą apsaugo skalbinių segtukais. ❖ Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. ❖ Piešia ar rašo pieštuku, savaip piešia statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai. ❖ Dygsniuoja, neria vašėliu. ❖ Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis
--	--	--	--

			žirklēmis.
--	--	--	------------

-

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda kamuolį.
3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paauskštino. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
5 žingsnis	Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, sega sagas). Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Išvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolą, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.

7 žingsnis	Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. ❖ Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. ❖ Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. ❖ Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. ❖ Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. ❖ Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. ❖ Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą. ❖ Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą. 	

4.1.2. PASITIKINTIS SAVIMI, BENDRAUJANTIS

4.1.2.1. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA .

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga išorinė raiška, t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrūs ar agresyvūs veiksmai ir kt.

Emocinėms būsenoms taip pat būdinga sąmoningai jas išgyventi – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas,
- ❖ kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- ❖ savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia emocijas (piktas, linksmas, liūdnas). ❖ Atpažįsta, pasako emocijų išraiškas (džiaugsmas, liūdesys, pyktis). ❖ Žaidžia su draugais žaidimus. ❖ Kartu su pedagogu varto knygeles ir paprašytas parodo, kuris verkia, kuris juokiasi. ❖ Žaidžia žaidimą „Žaisliukas liūdnas“ („Žaisliukui skauda“). ❖ Kartu su pedagogu dainuoja skirtingų nuotaikų daineles. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina pagrindines emocijas (liūdesys, pyktis, džiaugsmas). ❖ Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia emocijas (piktas, linksmas, verkiantis, juokiantis). ❖ Vartoja emocijų raiškos žodelius („Aš piktas“, „Aš liūdnas“) ir emocijų pavadinimus (linksmas, liūdnas, piktas). ❖ Žaidžia mimikos žaidimus, įvardina emocijas (linksmas, liūdnas, piktas). ❖ Žaidžia su draugais žaidimus. ❖ Atsiprašo ir susitaiko. ❖ Žaidžia žaidimą „Veidelis“ (užsidengia veidą ir atsidengia, demonstruojant vis kitą emociją išraišką). ❖ Paprašytas nutaiso linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. ❖ Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką (linksmas, liūdnas, piktas). ❖ Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. ❖ Pasako, kaip jaučiasi jis ir kiti. ❖ Pasako kokius jausmus sukelia suaugusiojo skaityti kūrinėliai. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina pagrindines emocijas (liūdesys, pyktis, džiaugsmas, nustebęs, laimingas). ❖ Pažymi savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. ❖ Pasako, kaip jaučiasi jis ir kiti. ❖ Paprašytas nutaiso linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. ❖ Pasako kokius jausmus sukelia suaugusiojo skaityti kūrinėliai. ❖ Daro sveikinimus draugams, artimiesiems. ❖ Piešia žmones, gyvūnus, kuriuos jis myli. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia bendrus žaidimus kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. ❖ Daro sveikinimus draugams, artimiesiems. ❖ Pasako kaip jaučiasi draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. ❖ Kalba apie savo savijautą. ❖ Žaidžia vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. ❖ Pasako skaitytų kūrinėlių veikėjų nuotaikas, poelgius.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).
-------------------	---

2 žingsnis	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
3 žingsnis	Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).
4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).
5 žingsnis	Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.
6 žingsnis	Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nusikriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.
7 žingsnis	Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). ❖ Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. ❖ Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. ❖ Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. ❖ Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. 	

4.1.2.2. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savikontrolėi aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusių aplinkybių visuma ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- ❖ jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- ❖ gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Miega su iš namų atsineštu mėgstamu žaislu. ❖ Kartoja suaugusiojo parodytas situacijas, kaip reiktų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. ❖ Žaidžia su draugais žaidimus: iškilus konfliktui, pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Vartoja žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą (noriu žaisliuko jo paprašo, o ne atima). ❖ Pasako kaip spręsti kylančius konfliktus. ❖ Žaidžia vaidybines situacijas su lėlėmis, parodydamas konfliktų sprendimo būdus. ❖ Pasako ką reikia daryti, kai yra įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. ❖ Žaidžia žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. ❖ Kalba apie tinkamus emocijų raiškos būdus. ❖ Pasako paprastas kasdienės elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybę. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. ❖ Kalba apie tinkamus emocijų raiškos būdus. ❖ Pasako paprastas kasdienės elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybę. ❖ Kalba temomis: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako paprastas kasdieniais elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybę. ❖ Išklausęs M. Molickos „Terapines pasakas“, pasako apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. ❖ Įvardija sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. ❖ Pasako skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje. ❖ Žaidžia kovos žaidimus, neperžengiant ribų.

VAIKO PASIEKIMAI	
1 žingsnis	Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.
2 žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiuplia čiupltuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
3 žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.
4 žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.
5 žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.
6 žingsnis	Pats taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos naudodamasis ausinėmis ir kt.). Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.
7 žingsnis	Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinius emocijų ir jausmų reiškinio būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.
REKOMENDACIJOS	

- ❖ Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“
- ❖ Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį).
- ❖ Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.).
- ❖ Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- ❖ Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan.
- ❖ Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų.
- ❖ Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.
- ❖ Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs.

4.1.2.3. SAVIVOKA IR SAVIGARBA.

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- ❖ vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- ❖ bendrumo su šeima, grupe jausmas,
- ❖ tautinio tapatumo jausmas,
- ❖ pozityvus savęs vertinimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Save vertina teigiamai.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Reaguoja į pasakytą savo vardą. ❖ Žaidžia lietuvių liaudies žaidimus. ❖ Parodo savo kūno dalis (galva, ranka, koja, pilvas). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimą „Aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. ❖ Žaidžia žaidimus „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasidžiaugia, paploja, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. ❖ Kalba temomis: Mano kūnas, pomėgiai, norai, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sako komplimentus vienas kitam, žaidžiant žaidimą „Kas mane pagirs?“. ❖ Atsiprašo įžeidus, nuskriaudus draugą (vaidybinė situacija: įžeisto,

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžiant pakartoja suaugusiojo judesius, garsus. ❖ Ploja katučių. ❖ Žaidžia žaidimus su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais). ❖ Parodo, pasako kas jam patinka ir kas nepatinka. ❖ Žaidžia žaidimą „Aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. ❖ Žaidžia žaidimus „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. ❖ Pasidžiaugia, paploja, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. ❖ Kalba temomis: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Kalba, pasakoja apie tai, ko auklėtojas nematė, apie jų įspūdžius, jausmus. 	<p>gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. ❖ Kalba, pasakoja apie tai, ko auklėtojas nematė, apie jų įspūdžius, jausmus. ❖ Kalba, pasakoja apie savo šeimą, tėvelių darbus, kokias šventes švenčia. 	<p>nuskriausto draugo atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Samprotauja apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). ❖ Pasako savo ir tėvų pomėgius. ❖ Pasakoja apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.		
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.		
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.		
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.		
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.		

6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).
7 žingsnis	Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.).

REKOMENDACIJOS

- ❖ Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi.
- ❖ Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų.
- ❖ Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti.
- ❖ Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą.
- ❖ Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išminktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai dėliokite jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinių, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- ❖ Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklų, kad geriau suprastų savo galimybes.

4.1.2.4. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- ❖ gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- ❖ žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia kartu su suaugusiuoju siužetinius žaidimus: „Namai“, „Kelionė“ ir pan. ❖ Susipažįsta su grupės aplinka, žaislais. ❖ Stebi spektaklius, koncertus. ❖ Svečiuojasi kitoje grupėje. ❖ Priima svečius grupėje. ❖ Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo stalus, dulkes ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia kartu su suaugusiuoju siužetinius žaidimus („Namai“, „Kelionė“, „Parduotuvė“, „Pas gydytoją“, „Į svečius“ ir pan.). ❖ Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo, dengia stalus, dulkes ir pan.). ❖ Svečiuojasi kitoje grupėje. ❖ Priima svečius grupėje. ❖ Pasakoja apie savo norus, sumanymus, idėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dirba, žaidžia kartu su grupėmis siužetinius žaidimus („Namai“, „Kelionė“, „Parduotuvė“, „Pas gydytoją“, „Į svečius“ ir pan.). ❖ Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo, dengia stalus, dulkes ir pan.). ❖ Svečiuojasi kitoje grupėje. ❖ Priima svečius grupėje. ❖ Pasakoja apie savo norus, sumanymus, idėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kartu su draugais kuria grupės taisykles. ❖ Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo stalus, dulkes, dengia pietums stalą ir pan.). ❖ Išsako savo nuomonę aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. ❖ Pasako savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). ❖ Pasako bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.
2 žingsnis	Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų
3 žingsnis	Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.

4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
5 žingsnis	Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimėi.
7 žingsnis	Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų. ❖ Mokykite suprasti užuominas, kurias siūnia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“). ❖ Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti. ❖ Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką. ❖ Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau. 	

4.1.2.5. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS .

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais. Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- ❖ gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- ❖ gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais

ESMINIS GEBĖJIMAS. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia su vaikais. ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikia daryti paeiliui arba keliems vienu metu 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikia daryti paeiliui arba keliems vienu metu. ❖ Pasako, kaip reikia dalintis su draugu žaislu. ❖ Žaidžia žaidimą „Mano grupės draugas“. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako, kaip reikia dalintis su draugu žaislu. ❖ Žaidžia žaidimą „Mano grupės draugas“. ❖ Žaidžiant žaidimus, pasiskirsto vaidmenimis. ❖ Kartu su draugais bendradarbiaujant atlieka užduotį. ❖ Kuria „Draugystė“ plakata. ❖ Stato su draugu vieną bokštą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kartu su vaikais kuria taisykles susitarimus, pasiryžta jų laikytis. ❖ Užsiima veikla, kurioje reikia ką nors daryti drauge. ❖ Kalba apie draugus ir draugystę. ❖ Kuria „Draugystė“ plakata. ❖ Piešia geriausio draugo portretą. ❖ Žaidžia stalo žaidimus.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
2 žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam ištraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.

4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
5 žingsnis	Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.
7 žingsnis	Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. ❖ Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. ❖ Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.). 	

4.1.3. SPRENDŽIANTIS PROBLEMAS, BESIMOKANTIS

4.1.3.1. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokyti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nesutrikinti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslus. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai:

- ❖ pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti;
- ❖ įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikonzentruoti ir išradimais ją plėtoti;
- ❖ susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų

3-4 metų

4-5 metų

5-6 metų

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.). ❖ Žaidžia žaidimus reikalaujančius įveikti kliūtis (situacijos „Aš pats“, „Pasiėksiu daiktą“ ir pan.). ❖ Randa naują žaislą ir išbando jo galimybes. ❖ Piešia piešinį mamai, tėčiui, sesei/broliui. ❖ Pats išrenka ir pasiūlo pedagogui skaityti knygelę. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus reikalaujančius įveikti kliūtis (situacijos „Aš pats“, „Pasiėksiu daiktą“ ir pan.). ❖ Pats išrenka ir pasiūlo pedagogui skaityti knygelę. ❖ Žaidžia sensorinius žaidimus kartu su pedagogu, kurių metu vaikai stebi ir mėgdžioja naujus veiksmus. ❖ Stato bokštelių, sudėlioja dėlionę. ❖ Dirba, žaidžia dviese, grupelėje ar su visa grupe. ❖ Atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan. ❖ Padeda kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti (pvz. užsisiegti). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dirba, žaidžia dviese grupėje ar su visa grupe. ❖ Atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan. ❖ Padeda kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti (pvz. užsisiegti). ❖ Sprendžia pedagogų sudarytas problemines situacijas – teikia pasiūlimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka plėtoja veiklą po Keletų dienų (projektinė vaikų veikla, darbeliai). ❖ Sprendžia pedagogų sudarytas problemines situacijas – teikia pasiūlymus. ❖ Dirba, žaidžia dviese, grupelėje ar su visa grupe. ❖ Atlieka kruopštumo, susikaupimo reikalaujančius darbus, pvz.: įveria siūlą, įsiūna sagą, prisuka veržlę.
---	---	---	--

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis.
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.

4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
-------------------	--

5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
7 žingsnis	Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.
- ❖ Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).
- ❖ Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite.
- ❖ Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.
- ❖ Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.
- ❖ Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- ❖ Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- ❖ Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

4.1.3.2. TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ domėjimasis aplinka;
- ❖ tyrinėjimas naudojant pojūčius;
- ❖ atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none">❖ Žaidžia naujais, skirtingais žaislais.❖ Žaidžia skirtingose erdvėse (žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; gryname ore, skirtingu paros metu, esant įvairiai temperatūrai).❖ Žiūri filmukus, varto knygutes.❖ Savarankiškai tyrinėja aplinką.❖ Žaidžia žaislais: kastuvėliu, grėbliuku, kibirėliu ir pan.❖ Žaidžia su sniegu, vandeniu, smėliu.❖ Ragauja įvairių skonių vaisius, daržoves, druską, cukrų, pipirą.	<ul style="list-style-type: none">❖ Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan.❖ Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, smėliu ir pan.).❖ Savaip sutvarko žaislus.❖ Išardo žaislus.❖ Žiūri filmukus, varto knygutes.❖ Patys apsirengia, valgo, padeda vieni kitiems.❖ Žaidžia konstravimo žaidimus.❖ Žaidžia su sniegu, vandeniu, smėliu.❖ Žaidžia žaislais: kastuvėliu, grėbliuku, kibirėliu ir pan.❖ Ragauja įvairių skonių vaisius, daržoves, druską, cukrų, pipirą.❖ Išbando įvairias priemones: laistytuvus, įvairaus dydžio indus, piltuvėlius, kempines, plaktukus,	<ul style="list-style-type: none">❖ Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan.❖ Padeda suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.❖ Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, smėliu ir pan.).❖ Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, eksperimentai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus.❖ Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję (pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna ir pan.).❖ Stebi ir apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus.❖ Piešia, konstruoja	<ul style="list-style-type: none">❖ Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan.❖ Padeda suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.❖ Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, modelinu, smėliu ir pan.).❖ Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus.❖ Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus).❖ Vykdo projekcinę veiklą, skirtą ilgalaikiams

	<p>varžtus, atsuktuvus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Apibūdina daiktus: kietas, minkštas, šlapias, lipnus, sunkus, lygus, šiurkštus. ❖ Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą. ❖ Stebi skruzdėles. ❖ Prižiūri vaistažolių darželį kieme, savo augalą. ❖ Tyrinėja įvairių spalvų ir faktūrų medžiagas. ❖ Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. ❖ Minko tešlą, ruošia kepiniai. ❖ Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. ❖ Žaidžia vaidmeninius žaidimus. ❖ Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. ❖ Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. ❖ Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. 	<p>įsivaizduojamus daiktus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia smėlio ir vandens žaidimus. ❖ Gamina ir pučia muilo burbulus. ❖ Daro bandymą su cukrumi (4-5 gabalinio cukraus gabaliukai nudažomi spalvomis, padėjus juos ant lėkštutės su šiek tiek vandens, cukrus tirpsta ir spinduliai nudažo vandenį). ❖ Įmerkia gėles į spalvotą vandenį, kad nusidažytų. ❖ Renka gamtinę medžiagą (akmenukus, žoles, samanais, kankorėžius ir pan.). ❖ Žaidžia lauke įvairias smėlio įrankiais. ❖ Apibūdina daiktus. ❖ Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą (geltona ir mėlyna – žalia), atspalvį (balta ir žalia – šviesiai žalia ir t.t.). ❖ Stebi skruzdėles. ❖ Prižiūri vaistažolių darželį kieme, savo augalą. ❖ Tyrinėja įvairių spalvų ir faktūrų medžiagas. ❖ Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. ❖ Minko tešlą, ruošia kepiniai. ❖ Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. ❖ Žaidžia vaidmeninius 	<p>stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą), fiksuoja pastebėjimus, pildo lenteles ir pan.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję (pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna ir pan.). ❖ Stebi prietaisų veikimą (laikrodžio, svarstyklių, termometro ir pan.). ❖ Tyrinėja mikroskopu, padidinau juo stiklu ir kitais prietaisais. ❖ Renka gamtinę medžiagą (akmenukus, žoles, samanais, kankorėžius ir pan.). ❖ Žaidžia lauke įvairias smėlio įrankiais. ❖ Apibūdina daiktus. ❖ Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą. ❖ Stebi skruzdėles, vabaliukus, sliekus. ❖ Prižiūri vaistažolių darželį kieme, savo augalą. ❖ Tyrinėja įvairių spalvų ir faktūrų medžiagas. ❖ Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. ❖ Minko tešlą, ruošia kepiniai. ❖ Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. ❖ Žaidžia vaidmeninius
--	---	--	---

		<p>žaidimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. ❖ Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. ❖ Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. ❖ Piešia netradiciniais būdais, priemonėmis (ranka, ledu ir pan.). ❖ Žaidžia sniegu lauke (lipdo besmegenius, piešia ant sniego ir pan.). ❖ Atlieka bandymus su sniegu. 	<p>žaidimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. ❖ Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. ❖ Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. ❖ Piešia netradiciniais būdais, priemonėmis (ranka, ledu ir pan.). ❖ Žaidžia sniegu lauke (lipdo besmegenius, piešia ant sniego ir pan.). Atlieka bandymus su sniegu. ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus.
--	--	--	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksma prašo pakartoti daug kartų
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius pastebėjimus.

<p>6 žingsnis</p>	<p>Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybės išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.</p>
<p>7 žingsnis</p>	<p>Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparata ir kt.). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.</p>
<p>REKOMENDACIJOS</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. ❖ Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. ❖ Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą. ❖ Stenkitės nusiųsti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentukite, džiaukitės atradimais. ❖ Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebinti, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą). ❖ Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėlionės (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?). ❖ Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus). 	

4.1.3.3. PROBLEMŲ SPRENDIMAS.

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai: Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ problemų atpažinimas, išvėgimas,
- ❖ sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas,
- ❖ mokymasis įveikti nesėkmes.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none">❖ Žaidžia auklėtojos sudarytas problemines situacijas „Ką daryti – atėmė žaisliuką?“. Kartu su pedagogu sprendžia problemas.	<ul style="list-style-type: none">❖ Iš pateiktų problemos sprendimo būdų, pasirenka teinkamiausią.❖ Kalba tema „Kaip išspręsti problemą?“.	<ul style="list-style-type: none">❖ Pasako skaitytų kūrinių įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes nuomonę.❖ Grupėje aptaria problemos sprendimo būdus.❖ Taiso sugadintą daiktą, suplėšytą knygutę ir pan.❖ Įvardija pasekmes „Kas bus, jeigu...“.	<ul style="list-style-type: none">❖ Kalba tema „Kas atsitiko? Kaip tu jautiesi? Kaip jaučiasi kiti?“.❖ Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį ir pan.❖ Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja.❖ Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Pakartoja nepasisėkusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą

4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
5 žingsnis	Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
7 žingsnis	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problema gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“).
- ❖ Skatinkite ieškoti informacijos, išpėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klėjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klėjus?“).
- ❖ Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“).
- ❖ Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klėjais?“).
- ❖ Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- ❖ Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- ❖ Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.

4.1.3.4. KŪRYBIŠKUMAS

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Kūrybiškumo srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- ❖ domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- ❖ gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- ❖ gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- ❖ drąsa veikti, daryti savaip.

VERTYBINĖ NUOSTATA . Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais. ❖ Klausosi įvairių garsų. ❖ Uodžia įvairius kvapus. ❖ Apžiūri aplinką. ❖ Klausosi, ragauja, uosto, liečia įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). ❖ Žaidžia žaislais, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią. ❖ Žaidžia dailės priemonėmis ir medžiagomis, piešia pirštais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia su vandeniu (pilsto, sveria, semia, laisto) prižiūrimi suaugusiųjų. ❖ Lauke taškosi balose, voliojasi sniege. ❖ Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. ❖ Žaidžia su namų apyvokos daiktais (šaukštais, puodais, kočėlu), maisto produktais (kruopomis, miltais ir pan.), gamtos dovanomis (gilėmis, kaštonais, kankorėžiais ir kt.). ❖ Iš gamtinių medžiagų kuria įvairius darbelius. ❖ Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, aptaria. ❖ Stato smėlio pilis, joms dekoruoti naudoja gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.). ❖ Žaidžia vaidybinius žaidimus (kavinę, kirpyklą ir pan.). ❖ Daro darbelius iš antrinių žaliavų. ❖ Žaidžia panaudojant grupės baldus, įvairias priemones (stato palapines, daro traukinuką ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dviese piešia vieną piešinį. ❖ Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, aptaria. ❖ Stato smėlio pilis, joms dekoruoti naudoja gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, Žaidžia vaidybinius žaidimus (kavinę, kirpyklą ir pan.). ❖ Daro darbelius iš antrinių žaliavų. ❖ Žaidžia panaudojant grupės baldus, įvairias priemones (stato palapines, daro traukinuką ir pan.). ❖ Žaidžia „beždžioniukų“ diskoteką. ❖ Šoka skambant muzikai. ❖ Pasakoja, atsakydamas į klausimus „Kas būtų jei...“. ❖ Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. ❖ Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). ❖ Kuria fantastines istorijas 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria pasakas, istorijas. ❖ Kuria pagal pradžia „Kas būtų, jeigu?...“. ❖ Svarsto įvairiomis temomis (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi), fantastiniais klausimais (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?). ❖ Išvardija kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius ir pan.). ❖ Žaidžia kūrybinius vaidinimus (vaidina kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes: vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama). ❖ Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. ❖ Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). ❖ Dalyvauja projektuose, grupinėje veikloje. ❖ Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė ir pan.). ❖ Perkuria pasakas (pvz., klausiant, kas

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia „beždžioniukų“ diskoteką. ❖ Šoka skambant muzikai. ❖ Pasakoja, atsakydamas į klausimus „Kas būtų jei...“. ❖ Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. ❖ Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). ❖ Kuria, pasakoja fantastines istorijas. ❖ Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t nusakytų savo nuotaiką, kaip jaučiasi dabar). ❖ Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). ❖ Dviese piešia vieną piešinį. 	<p>(pvz. įvaizduoja, kad eina džinglėmis...).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Piešia išgalvotus gyvūnus, mašinas. ❖ Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t nusakytų savo nuotaiką, kaip jaučiasi dabar). ❖ Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). ❖ Dviese piešia vieną piešinį. 	<p>būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klastinga? ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t. nusakytų savo nuotaiką, kaip jaučiasi dabar). ❖ Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). ❖ Dviese piešia vieną piešinį.
--	---	---	--

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.
4 žingsnis	Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.

5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.
7 žingsnis	Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Ižvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus.
- ❖ Siūlykite naujas žaidimų idėjas.
- ❖ Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirti.
- ❖ Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinio aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovelę“).
- ❖ Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.
- ❖ Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.
- ❖ Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- ❖ Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- ❖ Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

4.1.3.5. MOKĖJIMAS MOKYTIS.

Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą. Mokėjimo mokyti srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ numatymas, ko nori išmokyti;
- ❖ aktyvus mokymasis;
- ❖ gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko

ESMINIS GEBĖJIMAS. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kartoja garsus, judesius. ❖ Žaidžia naujais, skirtingais žaislais, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais. ❖ Klausosi pasakos, dainos, filmuko. ❖ Žaidžia žaislais, kurie skatina stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus ❖ Žaidžia siužetinius žaidimus (parduotuvę, daktarą ir pan., mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus). ❖ Padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. ❖ Tvarko darželio aplinką. ❖ Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą). ❖ Žaidžia stalo žaidimus. ❖ Pasako ką veikė, ko išmoko. ❖ Įvardija savo darbo rezultata. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išbando įvairius įrankius: žirkles, plaktuką, atsuktuvą, kočėlą, plaktuvą. ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus. ❖ Žaidžia siužetinius žaidimus (parduotuvę, daktarą ir pan., mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus). ❖ Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą ir pan.). ❖ Parodo draugams, kaip atlikti tam tikrą veiksmą, kurį jis moka (pvz. kūno kultūroje- pratimą, padaryti šukuoseną lėlei, nupiešti žmogų, katę ir pan.). ❖ Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, (pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją). ❖ Žaidžia stalo žaidimus. ❖ Pasako ką veikė, ko išmoko. ❖ Įvardija savo darbo rezultata. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą ir pan.). ❖ Paaiškina, kaip atliko darbą. ❖ Konstruoja, piešia, lipdo, pilsto, grupuoja daiktus. ❖ Aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. ❖ Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, (pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją). ❖ Pasako, kad nori išmokti (pvz. rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką ir pan.). ❖ Žaidžia stalo žaidimus. ❖ Klausosi skaitomų knygų, patys jas varto, suranda atsakymus į iškilusius, iškeltus klausimus. ❖ Žaidžia imitacinius žaidimus ir naudojami priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvais, šluotomis, tuščiomis dėžėmis, kartonu, liniuotėmis, stiklinėmis, vamzdeliais, žarnelėmis ir pan.). ❖ Susipažįsta su enciklopedijomis, internetu, juo mokosi naudotis. ❖ Daro darbelį, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.
2 žingsnis	Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.
3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu.
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.
7 žingsnis	Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- ❖ Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- ❖ Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- ❖ Perskaitę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- ❖ Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytūsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.

- ❖ Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.
- ❖ Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- ❖ Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- ❖ Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- ❖ Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

4.1.4. KALBANTIS IR KLAUSANTIS

4.1.4.1. SAKY TINĖ KALBA.

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats. Sakytinės kalbos srityje vaikui ugantis tobulėja:

- ❖ aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis;
- ❖ kalbėjimo atpažinimas ir supratimas;
- ❖ natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus;
- ❖ vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius;
- ❖ kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių;
- ❖ tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA . Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (pvz. purto galvą, linksi, ploja delniukais ir pan.). ❖ Atsisuka, pašaukus vardu. ❖ Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško. ❖ Kartoja siūlomus judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina drabužius (suknelė, kelnės ir pan.), baldus (stalas, lova ir pan.), indus (lėkštė, puodelis ir pan.), žaislus (lėlė, mašina ir pan.), daržoves (morka, kopūstas ir pan.), vaisius (obuolys, kriaušė ir pan.), 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi pedagogo skaitomų teksto, įrašų. ❖ Kalba apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. ❖ Kalba apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Deklamuoja eilėraščius. ❖ Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. ❖ Suvokia pasakojimo turinį, pasako pasakojimo eigą. ❖ Žaidžia žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoja,

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pedagogui paprašius paploti katutes, kelis kartus suploja. ❖ Žaidžia situacinius žaidimus (pvz. „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir pan.). ❖ Savo kalba mėgdžioja pedagogo sakomus trumpus žodžius (pvz. „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir pan.). ❖ Savo kalba pavadina daiktus, reiškinius. Kartoja dainelių, eilėraščių, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. ❖ Žaidžia žaidimus, kurių metu reikia šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti. ❖ Klausosi sekamų pasakų, skaitomų kūrinėlių. ❖ Parodo, pasako skirtingo amžiaus ir lyties žmonių pavadinimus (pvz. berniukas, mergaitė, teta, dėdė, senelis, senelė), reiškinius (pvz. lyja, šviečia saulė, šlapia ir pan.), gyvūnus (pvz. šuniukas, katytė), aplinkos daiktus (stalas, kėdė, medis ir pan.). ❖ Kartoja pedagogo tariamus garsus, žodžius, sakinius. ❖ Vartoja būdvardžius (gražus, didelis ir pan.). 	<p>naminius gyvūnus (arklys, karvė ir pan.) bei jų jauniklius (kumeliukas, veršiukas, paršiukas ir pan.). Vartoja apibendrinamuosius žodžius (drabužiai ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Veiksmažodžiais pavadina veiksmus (pvz. plauna, verda ir pan.). ❖ Vartoja būdvardžius (baltas, raudonas, didelis ir pan.). ❖ Vartojarieveiksnius (vakar, šiandien, aukštai ir pan.). ❖ Pasakoja apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius, atsakant į klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“. ❖ Nusako aplinkos reiškinių savybes, ieško įvykių priežasčių ir pasekmių. ❖ Vartoja mandagumo žodelius. ❖ Komentuoja žiūrimą filmuką, pasakoja ką matė. ❖ Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraščius, užbaigia žinomas pasakas. ❖ Kalba apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus. ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia deklamuoti, dainuoti. 	<p>įvykio aplinkybių, detalių, pedagogui pateikiant įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą (pvz. kur tai nutiko, ką ten girdėjo, ką tada jautė ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasakoja vartydamas knygas, nuotraukų albumą ir pan. ❖ Pasako žodžio pirmus garsus. ❖ Pasako žodį, prasidedantį nurodytu garsu. ❖ Pasako antonimus (pvz. didelis- mažas ir pan.). ❖ Vartoja mažybinius žodžius (saulė-saulutė ir pan.). ❖ Vartojarieveiksnius (vakar, šiandien, aukštai ir pan.). ❖ Vartoja prielinksnius ant, po, iš, už, su, be. ❖ Atsako į klausimus. ❖ Pabaigia pedagogo pradėtą trumpą pasakojimą. ❖ Deklamuoja eilėraščius. 	<p>inscenizuoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia vaidybinius žaidimus. ❖ Kuria pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus. ❖ Žaidžia įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.). ❖ Dainuoja ritmines daineles. Ieško aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. ❖ Komentuoja matomą paveikslą, filmuką, spektaklį. ❖ Išplečia sakinį (pvz. „Vaikas eina.“ – „Vaikas eina su mama“ ir pan.).
---	--	---	--

❖ Pasako kas ką daro (pvz. neša, valgo ir pan.)			
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<p>Klausymas. Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus.</p> <p>Kalbėjimas. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu. sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.</p>		
2 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidimus, eilėraštukus, pasakas, pasakojimus, su dienvakarėmis susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p> <p>Kalbėjimas. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.</p>		
3 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>Kalbėjimas. 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.</p>		

<p>4 žingsnis</p>	<p>Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūrine kalba, tarmiškai. Pradedą išklaustyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.</p>
<p>5 žingsnis</p>	<p>Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.</p> <p>Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>

<p>6 žingsnis</p>	<p>Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.</p>
<p>7 žingsnis</p>	<p>Klausymas. Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.</p>
<p>REKOMENDACIJOS</p>	

- ❖ Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- ❖ Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- ❖ Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- ❖ Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- ❖ Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- ❖ Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- ❖ Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- ❖ Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- ❖ Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- ❖ Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- ❖ Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

4.1.4.2. RAŠYTINĖ KALBA .

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Pirmas tokios kalbos momentas atsispindi vaiko „keverzonėse“, todėl į vaikų piešinius žiūrima kaip į savitą kalbą. Taip nuo daiktų piešimo pereinama prie žodžių piešimo – rašytinės kalbos ugdymosi. Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis;
- ❖ domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas;
- ❖ trumpų žodelių skaitymas.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

ESMINIS GEBĖJIMAS . Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Varto, žiūrinėja paveikslėlius. ❖ Brauko įvairiais rašikliais. ❖ Parodo kur yra raidės. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus. ❖ Pedagogui skaitant knygelę, žiūri į iliustracijas. ❖ Užrašo keverzonėmis savo mintis. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pabadina savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. ❖ Nusako veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose naudojamos raidės. ❖ Pavadina savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. ❖ Nusako veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmais.

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kartu su pedagogu aiškina artimoje aplinkoje esančius simbolius, jų reikšmę. ❖ Parašo, pedagogui paprašius. ❖ Kartu su pedagogu aptaria į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. ❖ Varto žurnalus, knygas, bukletus ar skrajutes. ❖ Atsako į klausimus iš pedagogo skaityto teksto, atsakymą užrašo ir pats paskaito. ❖ Iliustruoja savo parašymą, papasakoja ką nupiešė. ❖ Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. 	<p>dalyviais, prieviksiams.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Savaip kopijuoja raides. ❖ Keverzonėmis užrašo savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar darželio bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. ❖ Veria vardo, pavardės raidžių karolius. ❖ Ieško aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės. ❖ Dėlioja raidžių korteles ir bando skaityti. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kopijuoja raides. ❖ Kuria rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. ❖ Sugalvoja rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstus. ❖ Kuria užrašus, reklamas, pavadinimus, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. ❖ Rašo savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. ❖ Skaitytas pasakas atvaizduoja įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. ❖ Pasirašo savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu. ❖ Varto įvairių žanrų knygas. ❖ Pasako apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. ❖ Pildo asmeninį raidžių žodynėlį. ❖ Atpažįsta artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėja įvairias trumpas iškasas. ❖ Kuria žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes (sukurta tekstą perteikia įvairiais simboliais, kopijuodamas reikiamus žodžius ir pan.). ❖ Kopijuoja žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygoje,
--	--	---	--

			<p>bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvairiais simboliais perteikia informaciją apie save, kitus, aplinką. ❖ Užrašo įvairių objektų pavadinimus, simbolius. ❖ Atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašo ar savarankiškai užrašo kompiuteriu. ❖ Dėlioja raidžių korteles ir bando skaityti.
--	--	--	--

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<p>Skaitymas. Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais.</p> <p>Rašymas. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.</p>
2 žingsnis	<p>Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>
3 žingsnis	<p>Skaitymas. Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadinama. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigloja vertikalias ir horizontalias linijas.</p>
4 žingsnis	<p>Skaitymas. Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.</p> <p>Rašymas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.) Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje</p>

5 žingsnis	Skaitymas. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raidšką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.
	Rašymas. Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius).
6 žingsnis	Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Rašymas. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.
7 žingsnis	Skaitymas. Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.). Rašymas. Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.
REKOMENDACIJOS	

- ❖ Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas.
- ❖ Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt.
- ❖ Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį.
- ❖ Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakata, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato.
- ❖ Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.).
- ❖ Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti.
- ❖ Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybes popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt.
- ❖ Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus.

4.1.5. STEBINTIS IR ATRANDANTIS

4.1.5.1. APLINKOS PAŽINIMAS.

Vaikai nuo pat gimimo nesąmoningai tyrinėja ir pažįsta juos supančią aplinką, mokosi joje pritapti. Vaikui augant aplinka atsiveria vis plačiau ir labai svarbu, kad suaugusieji padėtų vaikui patirti pažinimo džiaugsmą ir ugdytų pagarbą aplinkai, atsakomybę už jos išsaugojimą bei saugaus elgesio įgūdžius. Aplinka yra neišsemiamas mokymosi ir ugdymosi šaltinis ikimokyklinio amžiaus vaikams. Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ socialinės aplinkos pažinimas,
- ❖ gamtinės aplinkos pažinimas,
- ❖ pagarba gyvybei ir aplinkai.

VERTYBINĖ NUOSTATA . Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

ESMINIS GEBĖJIMAS . Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Apžiūrinėja naują aplinką, paduotus daiktus, atkreipia dėmesį į save veidrodyje. ❖ Grupuoja daiktus pagal spalvą. Klausosi garsų. ❖ Liečia skirtingus paviršius, ragauja, uodžia, kramto, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina namų apyvokos daiktus (indus, baldus), žaislus. ❖ Pasako namų apyvokos daiktų paskirtį (pvz. puodelis- gėrimui, šaukštas – valgymui ir pan.). ❖ Pasako pasekmę (pvz. puodelis nukris ir suduš, kruopos iš 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina namų apyvokos daiktus ir asmeninius daiktus, išskiria ir pavadina daiktų detales (kėdės koja, sėdynė, atrama; suknelės rankovė, apykaklė, sagos ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardina daiktų požymius (spalva, forma, dydis), medžiagą (medis, metalas, popierius, audinys, plastmasė), iš kurios jie pagaminti. ❖ Įvardija visuomeninius ir buitinius pastatus (parduotuvė, poliklinika, darželis, mokykla, muziejus) ir jų

<p>daužo daiktus, žaislus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Sudeda vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus. ❖ Išbando daiktus kaip įrankius (pvz. šaukštas), juos pavadina. ❖ „Šukuojasi“ plaukus, plauna rankas. ❖ Pedagogui padedant, tvarko grupę (pvz. šluosto stalą, palaisto augalą). ❖ Tyrinėja, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito (pvz., dėlionės, kaladėlės). ❖ Atpažįsta daiktus aplinkoje, paveikslėliuose. ❖ Pažįsta kai kuriuos gyvūnus, paukščius (katė, šuo, višta, gaidys ir pan.). ❖ Žaidžia su vandeniu, plukdo jame žaislus. ❖ Žaidžia su smėliu (šlapiu, sausu ir pan.). ❖ Žaidžia su įvairių formų spalvų daiktais. ❖ Stebi gamtos reiškinius ir juos įvardija (lietus, sniegas, šlapia, sninga, šalta, saulė šviečia ir pan.). ❖ Suranda gėlę, medį. ❖ Parodo daržoves (pomidorą, morką, agurką ir pan.) ir vaisius (obuolį, kriaušę). ❖ Parodo ir įvardija tikrus, 	<p>maišelio- išbyrės ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Orientuojasi darželio patalpose (rūbinė, muzikos salė, smėlio dėžė ir pan.). ❖ Parodo ir pasako transporto priemonės (mašina, traktorius, dviratis ir pan.), jų dalis (ratas, vairas, kabina ir pan.). ❖ Įvardija darbus (pvz. mama siuva, auklėtojos padėjėja plauna indus ir pan.). ❖ Pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus (medžius, gėles) ar gyvūnus (katė, šuo, ožka, karvė, avis, triušis, višta, gaidys, kalakutas ar pan.), žvėrelius (vilkas, lapė, meška ir pan.). ❖ Pasako ką gyvūnėlis ėda, paukštis lesa. ❖ Pavadina gyvūnų, paukščių jauniklius (viščiukas, paršiukas, kačiukas, šuniukas, ožiukas, veršiukas ir pan.). ❖ Pasako gyvūnų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.). ❖ Parodo ir pavadina gyvūno kūno dalis (galva, uodega, kojos, ausys, ragai, akys, snukis ir t.t.). ❖ Pasako, įvardija kelis paukščius (varna, gandrai, zylė, žvirblis ir pan.), jų elgesio savybes (skraidoma, lesa ir t.t.). ❖ Mėgdžioja gyvūnų garsus 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija profesijas (virėjas, kiemsargis ir pan.), pasako ką šios profesijos žmonės daro, kokia to darbo reikšmė. ❖ Atpažįsta, pavadina kai kurias transporto priemones (autobusas, sunkvežimis, traukinys, laivas, lėktuvas ir pan.). ❖ Pavadina mašinos dalis (ratas, kabina, vairas ir pan.). ❖ Pasako, kaip vadinami žmonės, kurie vairuoja tam tikras transporto priemones (mašiną-vairuotojas, lėktuvą-lakūnas, traukinį-mašinistas ir pan.). ❖ Pasako, parodo gatvės dalis (važiuojamoji, šaligatvis), nurodo jų paskirtį. ❖ Pasako šviesoforo spalvų reikšmę, parodo kaip pereiti gatvę, reguliuojamoje sankryžoje. ❖ Žino tradicines šventes, joms ruošiasi (šv. Kalėdos, šv. Velykos, Užgavėnės, Motinos, Tėvo diena). ❖ Pasako paros laiką (diena, naktis, rytas, vakaras). ❖ Pavadina gamtos 	<p>paskirtį.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija visuomeninį transportą (autobusas, troleibusas, traukinys, lėktuvas, keltas ir pan.) ir šias susisiekimo priemones vairuojančių žmonių profesijas (vairuotojas, lakūnas, mašinistas, kapitonas). Pavadina gamtos reiškinius - katastrofas (žemės drebėjimas, potvyniai, ugnikalnio išsiveržimas, audra, žaibas ir pan.). ❖ Pasako, parodo gatvės dalis (važiuojamoji, šaligatvis), nurodo jų paskirtį. ❖ Pasako šviesoforo spalvų reikšmę, parodo kaip pereiti gatvę, reguliuojamoje ir nereguliuojamoje sankryžoje. ❖ Žino savo adresą. ❖ Pasako gimtojo miesto žymiausias vietas (muziejus, kultūros namai, bažnyčia, smegduobių parkas ir kt.). ❖ Pasakoja apie giminę, šeimos šventes, šeimą ir jos svarbą žmogui: rūpinimasis vienas kitu, šeimos sudėtis. ❖ Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbroliis. ❖ Parodo žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą. ❖ Pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. ❖ Palygina ir įvardija dabartinę buitinę techniką, pasako jos pranašumus. ❖ Žino tradicines šventes, joms ruošiasi
---	--	--	---

<p>žaislinius, paveikslėliuose paukščiuką, žuvytę, vištytę, katytę, šnelį, triušiuoką.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Parodo, pasako gyvūno kūno dalis (uodega, kojos, galva, sparnai, pelekai), judesius (bėgioja, skraido, plaukia). 	<p>(šuniukas-loja „au au“ ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia. ❖ Pasako, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. ❖ Padeda prižiūrėti augalus. ❖ Aptaria, lygina augalų lapus, medžio žievę, uosto gėles ir t.t. Įvardija 1-2 augančių medžių rūšis, žolę, lauko ir kambarines gėles. ❖ Lygina ir pasako žolės, medžio skiriamuosius požymius (žolė žema, žalia; medis aukštas, turi daug lapų, spyglių ir pan.). ❖ Iš išvaizdos, skonio atskiria kai kurias daržoves, vaisius (morka, pomidoras, agurkas, kriaušė, obuolys ir t.t.). ❖ Pastebi ir pasako koks oras (lyja, sninga, šviečia saulė, pučia vėjas). ❖ Pavadina savo kūno dalis. ❖ Vardija šeimos narius. ❖ Pasako savo vardą ir pavardę. ❖ Parodo ir pasako, kiek turi metų. ❖ Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). ❖ Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. ❖ Tvarko vaistažolių, augalų darželį kartu su pedagogu. 	<p>reiškinius (pučia vėjas, lyja, sninga, debesuota, saulėta, šlapdriba, potvynis).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako metų laikų pavadinimus ir jiems būdingus bruožus. Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta (pavaizduoja piešiniu, pažymi kalendoriuje ir pan.). ❖ Pažįsta, parodo 3 ir daugiau medžių rūšis (eglė, ąžuolas, beržas, liepa, pušis ir t.t.). ❖ Įvardija medžių sandarą (šaknys, stiebas, šakos, lapai ar spygliai). ❖ Pažįsta, parodo 3 ir daugiau žydinčių kultūrinių (žirniai, pupos), laukinių žolinių (pienės, dilgėlės, gyslotis ir t.t.) augalų rūšis, skiria jas pagal lapų ir žiedo spalvą. ❖ Įvardija žolinių augalų sandarą (lapai, stiebas, žiedas, šaknys). ❖ Skiria ir pavadina pagal pavadinimą, skonį, spavą, dydį, formą 2-3 daržovių, vaisių rūšis (morka, agurkas, pomidoras, 	<p>(Sausio 13-oji, Vasario 16-oji, Kovo 11-oji, Velykos, Kalėdos, Naujieji metai, gimtadienis).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija suaugusiųjų profesijas (gydytojas, ūkininkas, kirpėja, virėjas ir kt.). ❖ Pasako tėvelių profesijas. ❖ Žaidžia žaidimus, imituojančius tam tikrą profesiją. ❖ Apibūdina orą (šalta, šilta, karšta, saulėta, apsiniaukę, pučia vėjas, lyja, sninga, kruša). ❖ Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta (pavaizduoja piešiniu, pažymi kalendoriuje ir pan.). ❖ Nusako vandens ir sniego savybes (vanduo skaidrus, skystas, garuoja; sniegas purus, lipnus, iš jo galima daryti gniūžtes ir pan.). ❖ Susipažįsta su Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšiu. ❖ Nusako daikto pagaminimo seką (pvz. iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). Skiria iš lapų, žievės 2-3 spygliuočių (eglė, pušis, maumedis), lapuočių medžių rūšis (ąžuolas, beržas, kaštonas, klevas). ❖ Skiria pagal lapų, žiedų spalvą ir formą žolinių augalų rūšis (ramunė, pienė, smilga). ❖ Įvardija, parodo 1-2 rūšis miško uogų (mėlynė, avietė, žemuogė ir pan.), 2-3 rūšis grybų (raudonikis, voveraitė,
---	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija daiktų grupės apibendrinamuosius žodžius (baldai, indai, rūbai, daržovės, vaisiai). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ obuolys, slyva ir pan.). ❖ Pasako, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Pasako naminių gyvulių ir miško žvėrelių (katė, šuo, kiaulė, karvė, avis, arklys, ožka, vilkas, lapė, voverė ir pan.) pavadinimus, kaip vadinami jų jaunikliai; pavadina pagrindines kūno dalis (kanopos, snukis, koja ir pan.), skiriamuosius gyvūnų požymius: kuo jie minta, kaip juda, kokie jų balsai. ❖ Pasako gyvūnų naudą žmogui, gamtai. ❖ Pagal dydį, spalvą, balsus skiria bent 2 paukščių rūšis (gandras, varna, gegutė ir pan.). ❖ Pažįsta drugelius, vabalus, varles. ❖ Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). ❖ Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato. ❖ Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, 	<ul style="list-style-type: none"> baravykas ir pan.), pažįsta musmirę, kaip nevalgomą grybą. ❖ Pasako, kur jų žinomi augalai auga (miškas, pieva, daržas, sodas, parkas ir pan.). ❖ Pažįsta ir pavadina 5-6 daržovių ir 3-4 vaisių, uogų rūšis, jiems būdingą spalvą, formą, skonį, kaip naudojami maistui (virti, džiovinti, kepti ir pan.). ❖ Įvardija, kas kur auga (daržovės-darže, vaisiai-sode). ❖ Įvardija augalų: medžių, krūmų, žolinių augalų išorinę sandarą (šaknys, kamienas, šakos, lapai, žiedas ir pan.). ❖ Pasako, kam augalui reikalingos šaknys (laiko žemėje, siurbia vandenį ir maistingas medžiagas). Įvardija iš ko išauga augalai (iš sėklų), kokių augalo augimui reikia sąlygų (žemės, vandens, trąšų, šilumos, saulės). Pasako augalų naudą žmogui (maistas, grožis, statybinė medžiaga), gamtai (deguonis, maistas, trąšos). Augina augalą, jį prižiūri. ❖ Žino, kaip miško žvėreliai prisitaiko prie savo aplinkos įvairiais metų laikais: kur gyvena voverė, kiškis, ežys, kur ruošia būstus, kuo minta, kaip augina ir rūpinasi jaunikliais, gelbėjasi nuo priešų. ❖ Apibūdina kuo jaunikliai skiriasi nuo suaugusių žvėrių.
--	--	--	--

		<p>skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Tvarko vaistažolių, augalų darželį kartu su pedagogu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako, kaip gyvena naminiai gyvuliai ir jų jaunikliai. ❖ Apibūdina, įvardija visas naminių gyvulių kūno dalis (snukis, kanopa ir t.t.), kuo jie minta, kuo naudingi žmogui ir kaip žmogus jais rūpinasi. ❖ Pasako kokios gyvenimo sąlygos reikalingos gyvūnams (žuvims – švarus, neužterštas vanduo, augalai, gruntas, maistas ir pan.). ❖ Atpažįsta, įvardija lauke pastebėtus 3-4 paukščių rūšis (varnėnas, vyturys, kregždė, gandras, pempė), apibūdina jų spalvą, čiulbėjimą. ❖ Atpažįsta drugelius, vabalus, laumžirgius. Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Pasako kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). ❖ Pasako kaip vadinasi pastatai kur gyvena daug vienos rūšies gyvūnų (kiaulidė, žąsidė, arklidė ir kt.). ❖ Įvardija kokie gamtos reiškiniai būdingi kiekvienam sezonui. ❖ Savaip fiksuoja kai kuriuos ryškesnius epizodus iš gamtos ir gyvūnų pasaulio (albumas, stendas, nuotraukos ir pan.). ❖ Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių
--	--	--	--

			konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kuri metamos. ❖ Kartu su pedagogu tvarko vaistažolių, augalų darželį.
--	--	--	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
2 žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveikluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).
5 žingsnis	Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).
6 žingsnis	Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų

	<p>naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.</p>
<p>7 žingsnis</p>	<p>Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. Paaiškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių. Domisi gamtos reiškiniiais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.</p>
<p>REKOMENDACIJOS</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje. ❖ Lankykitės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan. ❖ Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvėlių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą). ❖ Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius. ❖ Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle. ❖ Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan. ❖ Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą. ❖ Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus). ❖ Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniiais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas. 	
<p>4.1.5.2. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS.</p>	

Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Komponente matavimas išskiriami tokie

aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje. Skaičiavimo ir matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį,
- ❖ gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas.
- ❖ gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą,
- ❖ gebėjimas matuoti;
- ❖ daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;

laiko tėkmės suvokimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA . Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išitraukia į žaidimą „Slėpynės“ (žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo, jo ieško). ❖ Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, jį paridena. ❖ Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką. ❖ Parodo pirštukais kiek turi metukų. ❖ Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Grupuoja daiktus pagal požymį (dydį, formą, spalvą). ❖ Grupuoja daiktus pagal 8 spalvas: raudona, oranžinė, geltona, žalia, mėlyna, violetinė, juoda, balta. ❖ Grupuoja daiktus pagal 5 formas: skritulys, kvadratas, trikampis, stačiakampis, ovalas. ❖ Grupuoja daiktus pagal dydį: didelis, mažas. ❖ Atrenka daiktus pagal nurodytus požymius. ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus. ❖ Konstruoja pagal pavyzdį. ❖ Pasako ir parodo kiek turi metukų. ❖ Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. ❖ Vartoja žodžius: tiek, kiek, po lygiai, tiek pat, daugiau, mažiau. ❖ Vartoja žodžius: ilgesnis-trumpesnis, platesnis-siauresnis, aukštesnis-žemesnis, didesnis-mažesnis, storesnis-plonesnis, vienodi, tokie pat. ❖ Skiria ir pavadina skritulį, kvadratą, trikampį, stačiakampį, ovalą. ❖ Randa skritulio, kvadrato, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Skaičiuoja daiktus iki 10. ❖ Lygina daiktų grupes, pasako kur daugiau, kur mažiau. ❖ Lygina kiekinį ir kelintinį skaičiavimą, teisingai atsakant į klausimus: „Kelintas?“, „Kiek iš viso?“. ❖ Pažįsta skaitmenis nuo 1 iki 10. ❖ Pasako skaityto kūrinio įvykių seką, vartodamas kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras ir pan.). ❖ Lygina daiktus pagal ilgį, aukštį, didumą, storį. ❖ Dėlioja daiktus didėjimo ar mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį,

<p>šonus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“ ir pan.). ❖ Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. ❖ Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. ❖ Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. ❖ Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. ❖ Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) daiktą. ❖ Sudeda 3-4 vienodo dydžio žiedų piramidę. ❖ Deda daiktus mažėjančia tvarka (pvz. iš skirtingo dydžio žiedų). ❖ Grupuoja žaislus pagal du požymius: spalvą ir dydį, formą ir dydį (didelis ir mėlynas, apvalus ir mažas). ❖ Žaidžia žaidimus, lavinančius rankų pirštų motoriką. 	<p>paimti vieną daiktą.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). ❖ Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“). ❖ Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. ❖ Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. ❖ Suranda reikiamą dėlionės detalę. ❖ Stato bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių. 	<p>trikampio, stačiakampio, ovalo formos daiktų aplinkoje.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Skiria ir pavadina dešinę ir kairę ranką. Skiria ir pavadina paros laiką: rytas, diena, vakaras, naktis. ❖ Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. ❖ Paveikslėlyje suranda pvz. trims meškiukams po puodynėlę medaus ir pan. ❖ Padalija daiktus po lygiai iki 4. ❖ Vartoja kelintinius skaitvardžius iki 5 (pirmas, antras ir pan.). ❖ Randa visus vienos formos daiktus. ❖ Iš krūvelėje padėtų įvairių spalvų kaladėlių pastato keturis skirtingų spalvų bokštelius. ❖ Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos detalių sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus. ❖ Žaidžia dėlionės žaidimus. ❖ Iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto 	<p>didumą, storį, teisingai juos pavadina (pvz. aukščiausias, žemesnis, dar žemesnis, žemiausias). Suskaičiuoja, kurių daiktų yra daugiau (pvz. skrendančių paukščių į kairę ar į dešinę).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Paima reikiamą daiktų skaičių. ❖ Paaškina, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai daiktų. ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur reikia keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). ❖ Žaisdamas daiktų loto, randa reikiamos spalvos kortelę. ❖ Skiria ir pavadina skritulį, kvadratą, trikampį, stačiakampį, ovalą. ❖ Serviruoja stalą. ❖ Žaidžia konstravimo žaidimus. ❖ Žaidžia dėlionės žaidimus. ❖ Iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. ❖ Suranda ir įvardija geometrines
---	--	---	---

		<p>modelį.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Naudoja sąvoką „vidutinio dydžio“. ❖ Atlieka matavimo pratimus (pėdomis, žingsniais ir pan.). ❖ Rikiuoja daiktus nuo mažiausio iki didžiausio. Lygina daiktus (pvz. katinėlis mažesnis už šunį ir pan.). ❖ Žaidžia judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“). ❖ Vartoja žodžius: prieš, kairėje, dešinėje, viršuje, po. ❖ Atlieka veiksmus (prideda, atima) iki 5. ❖ Pažįsta skaitmenis nuo 1 iki 5. 	<p>figūras: trikampį, stačiakampį, ovalą, kubą, rutulį (atpažįsta juos ne tik matant, bet ir liečiant).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Vartoja žodžius: prieš, kairėje, dešinėje, viršuje, po. ❖ Juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn. ❖ Vartoja žodžius: arti, toli, arčiau, toliau. ❖ Orientuojasi stalo, lapo paviršiuje. ❖ Žino paros laiką ir nuoseklumą (rytas, diena, vakaras, naktis). ❖ Įvardija savaitės dienas.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>		
2 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas. Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).</p>		

<p>3 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>
<p>4 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas. Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas. Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>
<p>5 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p> <p>Matavimas. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj. 7 žingsnis Skaičiavimas Pradeda suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradeda suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą).</p>

<p>6 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas. Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.</p> <p>Matavimas. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).</p>
<p>7 žingsnis</p>	<p>Matavimas. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedą suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedą suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.</p>

REKOMENDACIJOS

- ❖ Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- ❖ Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- ❖ Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- ❖ Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- ❖ Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“; „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- ❖ Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais
- ❖ Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- ❖ Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- ❖ Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- ❖ Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- ❖ Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiū“).

4.1.6. KURIANTIS, SAVE IŠREIŠKiantis

4.1.6.1. MENINĖ RAIŠKA.

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškinys ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką. Meninės raiškos srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- ❖ emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- ❖ meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- ❖ meninė kūryba ir improvizacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA . Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<p><u>Muzika, šokis</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi muzikos, dainuojamų dainelių, kartu su pedagogu savaip imituoja, šoka, linguoja. ❖ Eina paskui pedagogą būreliu, judesiais perteikia linksmą melodiją (trepsi kojomis, ploja rankomis, sukioja rankų plaštakas, sukasi vietoje). ❖ Žaidžia trumpus muzikinius žaidimus (pvz. „Katu katu 	<p><u>Muzika.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. ❖ Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ 	<p><u>Muzika.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi muzikos, gamtos garsų, imituoja, savaip išreiškia judesiais (pvz., klausosi maršo ir žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). ❖ Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. 	<p><u>Muzika.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. ❖ Skiria kai kurių muzikos instrumentų tembrus (pianino, smuiko, būgno, triūbos). ❖ Apibūdina muzikos kūrinių nuotaikas (linksma, liūdna, gaudi, švelni, rami, garsi, energinga,

<p>katučiu“, „Virė virė košė“ ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi maršinės ir ramios muzikos, jai skambant barškina barškučiais, kaladėlėmis. ❖ Savaip groja, eksperimentuoja muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką ir pan.). ❖ Atkartoja suaugusiojo judesius, grojant muzikai (pvz., atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir išsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). ❖ Išgauna garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleidžia garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“ ir pan.). ❖ Kartu su pedagogu dainuoja kai kuriuos garsus, skiemenis, trumpus žodžius. ❖ Judesiais parodo kada muzika tyli, kada garsi. ❖ Klausantis lopšinės, supa lėlytę. ❖ Grojant polkai šokinėja kaip kiškučiai. <p><u>Žaidimai ir vaidyba.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ploja delniukais. ❖ Stebi vaidinimus, koncertus. 	<p>ir kt.) ir kartu su pedagogu jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietų, ploja, trepsi ar kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.). ❖ Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). ❖ Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). <p><u>Šokis.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia imitacinius žaidimus (šliaužia kaip gyvatė, ropoja kaip šuniukas, katytė, plasnoja kaip drugelis ir pan.). ❖ Grojant muzikai paprašytas greitai eina, lėtai atsitūpia, aukštai pašoka, apsisuks ir pan. ❖ Per metus išmoksta 3-4 ratelius ir žaidžia kartu su pedagogu. <p><u>Žaidimai ir vaidyba.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia imitacinius žaidimus (važiuoja mašina, „kalba“ telefonu ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dainuoja lietuvių liaudies ir autorines (dainas bei imituoja jas judesiais. ❖ Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. ❖ Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bul - vienė“ ir kt.), atlika imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. ❖ Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. ❖ Tyrinėja, savaip groja „instrumentais“ (pvz., akmenukais, kankorėžiais, gilėmis, šakelėmis ir kt. ar buitines atliekų daiktus: tuščiais buteliukais, dėžutėmis, tūtelėmis ir kt.), klausosi jų skambėjimo. ❖ Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus 	<p>iškilinga, šventiška).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pažįsta ir įvardija muzikos žanrus (lopšinė, polka, valsas, maršas, daina, šokis). ❖ Pažįsta ir įvardija muzikinių kūrinių formas (kupletas, įžanga, pabaiga, priedainis). ❖ Atpažįsta ir įvardija instrumentus (būgnelis, dūdelė, metalofonas, triola, pianinas, smuikas, trimitas, trikampis, gitara, akordeonas, armonika, kanklės, skudučiai). ❖ Pasako muzikinių kūrinių tempą (lėtas, vidutinis, greitas) ir dinamiką (garsiai, tyliai, labai garsiai, labai tyliai). ❖ Savarankiškai kuria ritminius motyvus, improvizuoja. ❖ Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulutė, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). ❖ Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses. ❖ Žino terminus: dirigentas, choras, solo, duetas, dainininkas, nata, pauzė, kompozitorius, pianistas, teatras, kultūros rūmai. ❖ Per metus mokosi dainuoti 10- 12 dainų, metų pabaigoje keletą iš jų moka padainuoti atmintinai. ❖ Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno
--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia liaudies žaidimus (kartu su pedagogu). ❖ Suaugusiajam sekant pasakėlę, parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi ir pan. <p><u>Vizualinė raiška.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. ❖ Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. ❖ Savaip „teplioja“ teptuku, pieštukais, flomasteriais, kempinėmis. ❖ Žaidžia smėliu. ❖ Minkštomis kreidelėmis taškuoja, keverzoja. ❖ Tapšnoja kempine, atspauduoja. ❖ Piešia ausų krapštukais. ❖ Lipdo plastelinu, modelinu 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmams (pvz. iškelia kumštelius ir juos sukineja - parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėga apie tupintį draugą - pavaizduoja, kad tai ropė ir pan.). <p><u>Vizualinė raiška.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafo projektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. ❖ Savaip tapo, štampuoja, aplikuoja, lipdo. ❖ Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, kreida, 	<p>savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.). ❖ Muzikai apibūdinti vartoja terminus: linksma, greita, džugi, švelni, rami, liūdna, lėta, maršinė, energinga. ❖ Muzikos tembrui ir aukščiui apibūdinti naudoja palyginimus (pvz. „eina kaip meškiukas, kiškutis“, „karksi kaip varna“, „čirškia kaip žvirblis“ ir pan. ❖ Atpažįsta ir įvardija muzikos instrumentus (barškutis, metalofonas, būgnelis, trikampis). ❖ Dainuoja vienodu tempu, tęsiamai, judriai, energingai, žino apie ką dainuojama, kokia dainos nuotaika. ❖ Atpažįsta dainą iš melodijos be žodžių. ❖ Per metus moka dainuoti 	<p>judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponija pelėda“, „Lietuvos šalėlėj“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.). ❖ Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. ❖ Tyrinėja muzikos instrumentų skambėjimo tembrus. ❖ Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginys ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir
---	---	---	---

		<p>10-12 dainų, 3-4 iš jų padainuoja savarankiškai.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žino terminus: solistas, choras, orkestras, dirigentas, kompozitorius, teatras. <p>Šokis.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Savarankiškai sudaro ratuką, sustoja poromis. ❖ Eina iškilmingai, bėga lengvu žingsniu, sukasi po vieną ir poroje. ❖ Sumažina ir išplečia ratuką. ❖ Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, (pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt.). ❖ Kartu su pedagogu sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją (pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos: guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą; suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn (daigas), atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi ir nuvytymo -leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia ir pan.). ❖ Per metus išmoksta 8-10 	<p>kt.), judesius rateliui, žaidimui.</p> <p>Šokis.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Skambant muzikai, ritmiškai atlieka judesius: eina, lengvai bėga, sukasi po vieną ir poromis, susikibus už abiejų rankų ir už parankių, iš vieno ratuko sudaro du, landžioja „gyvatėle“ pro susikibusias rankas, savarankiškai sueina į rato vidurį ir grįžta atgal. ❖ Šoka ratelius (pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatyti pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt.). ❖ Pasako šokio ar ratelio nuotaiką. ❖ Šoka sukamuosius ratelius (pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt.). Žaidimai ir vaidyba ❖ Judesiais imituoja charakteringus veikėjų bruožus (gudri lapė, bailus kiškis ir pan.). ❖ Žaidžia vaidmeninius žaidimus (kirpyklą, virtuvė, kavinė ir pan.). ❖ Žaidžia „beždžioniukų diskoteką“. ❖ Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, (pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt.). ❖ Kartu su pedagogu sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius
--	--	---	---

		<p>šokių, ratelių.</p> <p><u>Žaidimai ir vaidyba.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia imitacinius žaidimus (kirpyklą, virtuvė, kavinė ir pan.). ❖ Žaidžia „beždžioniukų diskoteką“. ❖ Aprengia lėles, draugus savo sumanytais veikėjais. ❖ Kuria situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. ❖ Žaidžia teatrą. <p><u>Vizualinė raiška.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. ❖ Piešia atskirai ir kolektyviai (ant ilgų popieriaus juostų, dviese ar trise aplikuoja, lipdo kolektyvinį darbelį). ❖ Piešdamas vaizduoja siužetus, objektus. ❖ Pasakoja apie savo darbelį, jį pavadina. ❖ Piešia taškeliais, linijomis, trumpais ir ilgais potepiais („Lietus“, „Plaukai“, „Tvorelė“, „Kopėtėlės“, 	<p>perteikdamas trumpą istoriją (pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos: guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą; suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn (daigas), atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi ir nuvytimo - leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. ❖ Žaidžia teatrą. ❖ Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir sukuria savų judesių vaizduodamas, kaip aguonėlė dygimą, augimą ir t.t. ❖ Pasiūlo dekoracijas, kostiumus; kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. ❖ Per metus mokosi 10-12 ratelių bei šokių, metų pabaigoje 4-5 iš jų atlieka savarankiškai. <p><u>Vizualinė raiška.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. ❖ Piešia pastebėtus gamtos, aplinkos reiškinius. ❖ Dirba individualiai ir
--	--	---	--

		<p>„Medis“, „Kamuolys“, „Skėtis“, „Dideli ir maži kamuoliuka“, „Vėliavėlės“, „Balionėliai“ ir kt).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Vaizduoja mišriomis raiškos priemonėmis (linija ir brūkšniukai, uždažyta). ❖ Spalvina neišlendant už kontūro ribų. ❖ Dirba mišria technika (piešimas ir tapymas, aplikavimas ir piešimas, ar pan.). ❖ Vaizduoja daiktą per visą lapą. ❖ Piešia siužetus. ❖ Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. ❖ Susipažinęs su pagrindinėmis spalvomis (raudona, geltona, mėlyna, balta, juoda) ir jų atspalviais (šviesiai mėlyna, tamsiai raudona ir t.t.), žino „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas. ❖ Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. ❖ Aplikuoja plėšytine 	<p>kolektyve.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Piešdamas vaizduoja siužetus (darbas, skridimas lėktuve, važiavimas traukinyje ir pan.) objektus. ❖ Pasakoja apie savo darbelį, jį pavadina. ❖ Pasakoja apie draugo darbelį. ❖ Piešia taškeliais, linijomis, trumpais ir ilgais potėpiais („Kaktusas“, „Medis be lapų“, „Braškė“, „Musė“ ir pan.). ❖ Piešia horizontalias, vertikalias, pasviras linijas („Elektros stulpai“, „Voratinklis“ ir pan.). ❖ Piešia neatitraukiant rankos („Spiralė“, „Siūlų kamuoliai“, „Suraizgyta sumazgyta...“ ir pan.). ❖ Piešia sudėtingų kontūrų formas (mašinas, namus, žmones, profesijas, siužetus). ❖ Piešia trumpais ir ilgais potėpiais – iš viršaus žemyn, iš kairės į dešinę, įvairiomis kryptimis („Pieva“, „Astros“, „Sninga“, „Pūga“ ir pan.). ❖ Spalvina neišlendant už kontūro ribų. ❖ Vaizduojamus objektus išdėsto „žemės“ ir „dangaus“ erdvėje. ❖ Puošia ornamentu (iš dviejų elementų: skrituliukai ir brūkšneliai, linijos ir taškeliai, smulkūs potėpiai ir vingiai ir t.t.) dirbinėlių.
--	--	--	---

		<p>aplikacija.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klijuoja kljais. ❖ Kuria asambliažus, erdvinius - plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. ❖ Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). ❖ Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais. ❖ Puošia darbelį (pvz. iš popieriaus iškirptą trafaretą) taškeliais, brūkšneliais, linijomis ar apskritimais. ❖ Štampuoja teptuko viršūnėle, šonu, šampeliais (pvz. Nosinės kraštelis, margutį ir pan.). ❖ Aplikuoja naudojant kljus, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. ❖ Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). ❖ Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais. ❖ Gamtoje, dailės kūriniuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuotas ir apvalias formas. ❖ Štampuoja teptuko viršūnėle, šonu, šampeliais (pvz. lėkštutę, puoduką, margutį, vazonėlį ir pan.). ❖ Štampuoja eilutėmis, stulpeliais, kurdami audinio raštą ir pan. ❖ Kerpa žirkėmis siauras ir plačias juosteles, iš jų sudėlioja figūrą (pvz. vėjo malūnėlį, bokštą, traukinuką ir pan.). ❖ Iškerpa apvalias formas pagal liniją (kamuolys, obuolys ir pan.). ❖ Iškerpa nedideles simetriškas formas iš perpus sulenkto
--	--	--	--

		<p>švariai (neištepant kitų detalių klėjais).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Išplėšo apvalią, kampuoatą formą ir ją priklijuoja. ❖ Lipdo iš molio, smėlio, plastilino, modelino. ❖ Lipdant, formuoja rutulėlį, ritinėlį. ❖ Lipdant naudojasi steka (medine ar plastmasine lazdele (peiliuku), kurio vienas galas bukas, o kitas smailesnis). ❖ Lipdo skulptūras jungiant kelias detales (paukštis, gyvūnas, puodukas ir pan.). ❖ Gamtoje, dailės kūrinuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuoatas ir apvalias formas. ❖ Pasako koku raštu puošiamos pirštinės, margučiai ir pan. 	<p>popieriaus (rutuliukas, grybukas, eglutė ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Iš iškirptų simetriškų formų formuoja ornamentą. ❖ Kuria asambliažus, erdvinius- plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buitės daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanytą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. ❖ Taiko mišrią aplikavimo ir piešimo techniką. ❖ Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. ❖ Lipdo iš molio, smėlio, plastilino. ❖ Lipdant, formuoja rutulėlį, ritinėlį, ovalą. ❖ Lipdo skulptūras iš vienos dalies, iš kelių dalių (paukštis, gyvūnas, puodukas ir pan.). ❖ Gamtoje, dailės kūrinuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuoatas ir apvalias formas. ❖ Pasako koku raštu puošiami lietuvių liaudies dirbiniai (pirštinės, margučiai, juostos ir pan).
VAIKO PASIEKIMAI			

<p>1 žingsnis</p>	<p>Muzika, šokis. Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklydžiamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.</p> <p>Žaidinimai, vaidyba. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p> <p>Vizualinė raiška. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto.</p>
<p>2 žingsnis</p>	<p>Muzika, šokis. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Žaidinimai, vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).</p>
<p>3 žingsnis</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. • Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. • Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). • Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. • Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. <p>Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką.</p> <p>Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne</p>

	rezultatu.
4 žingsnis	<p>Muzika. Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p> <p>Šokis. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.</p> <p>Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.</p>
5 žingsnis	<p>Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreikšdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).</p>

	<p>Vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką</p> <p>Vizualinė raiška. Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>
<p>6 žingsnis</p>	<p>Muzika. Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinų ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštasis bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.</p> <p>Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.</p>

<p>7 žingsnis</p>	<p>Muzika. Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklelėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.</p> <p>Šokis. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją).</p> <p>Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles.</p> <p>Vizualinė raiška. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.</p>
--------------------------	--

<p>REKOMENDACIJOS</p>	
<p>❖</p>	<p>Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo).</p>
<p>❖</p>	<p>Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.</p>
<p>❖</p>	<p>Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą.</p>
<p>❖</p>	<p>Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinių koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultatą.</p>
<p>❖</p>	<p>Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje.</p>
<p>❖</p>	<p>Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir</p>

pan.

- ❖ Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė.
- ❖ Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių.

Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiujė šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

4.1.6.2. ESTETINIS SUVOKIMAS.

Tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos – visuma. Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ❖ nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- ❖ jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- ❖ jutiminių ir emocijų grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų

3-4 metų

4-5 metų

5-6 metų

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi linksmos, liūdnos muzikos, dainų. ❖ Žiūri spektaklius, koncertus, filmukus. ❖ Savaip šoka, skambant muzikai. ❖ Stebi pedagogo vaidinimą lėlėmis. ❖ Stebi šokantį pedagoga, vaikus. ❖ Varto knygeles. ❖ Kartu su pedagogu žaisdžia imitacinius-vaidybinius žaidimus su žaislais (šokinėja kaip kiškutis, kaip vilkas staugia: „Ū-ū-ū“ ir pan.). ❖ Apžiūri vaikų piešinių parodėles. ❖ Žaidžia pievoje, stebi aplinką, atranda vabalėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, juos su pedagogu aptaria, savaip imituoja. ❖ Žiūri spektaklius, koncertus, filmukus, juos su pedagogu aptaria. ❖ Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. ❖ Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. ❖ Klausosi dainų įrašų ir kartu dainuoja. ❖ Aptaria savo aprangą. ❖ Apžiūri ir kartu su pedagogu aptaria matytus profesionalios dailės, tautodailės kūrinius bei meniškų taikomosios dailės dirbinius. ❖ Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. ❖ Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. ❖ Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, savaip imituoja. ❖ Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. ❖ Dalyvauja „beždžioniukų diskotekoje“. ❖ Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. ❖ Klausosi dainų įrašų ir kartu dainuoja. ❖ Aptaria su pedagogu apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos. ❖ Tyrinėja spalvų maišymosi efektus. ❖ Stebi vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasakoja apie patirtus išpūdžius dalijasi savo mintimis, emocijomis po spektaklio, koncerto, parodos (atsako į klausimus: ką pajuto, įsiminė, kas patiko, ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, išpūdingas ir pan.). ❖ Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, savaip imituoja. ❖ Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. ❖ Atkreipia dėmesį į aktorių aprangą ir pasako savo nuomonę. ❖ Dalyvauja „beždžioniukų diskotekoje“. ❖ Žaidžia vaidybinius žaidimus (muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ir pan.). ❖ Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai stora.“) ir jas pakartoja žaidimuose. ❖ Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. ❖ Aptaria su pedagogu apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos. ❖ Tyrinėja spalvų maišymosi efektus. ❖ Stebi vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės,
---	--	---	--

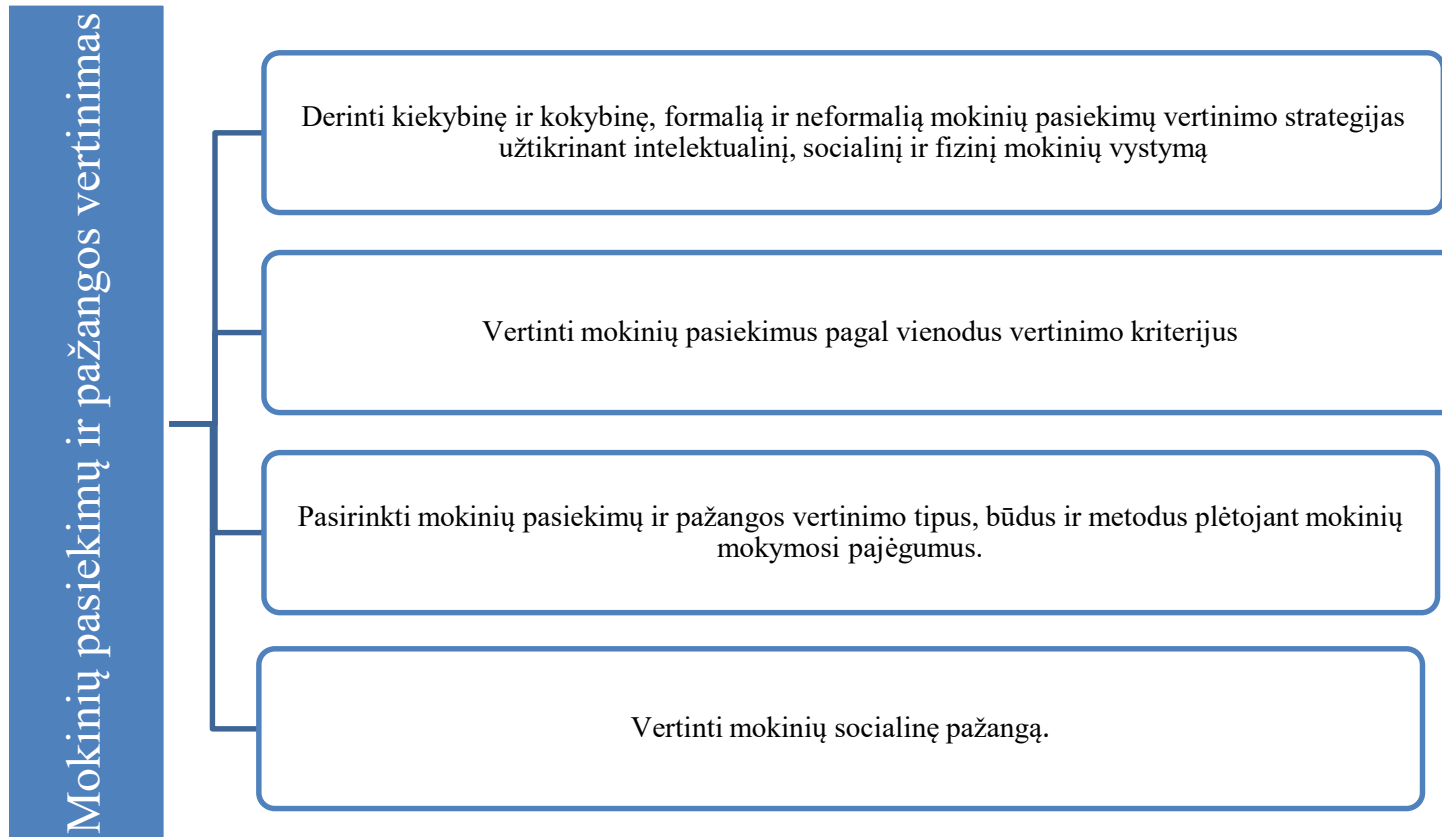
		<p>liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. ❖ Pedagogui perskaičius pasakojimą, aptaria veikėjų emocinį charakterį (piktas, nuoširdus ir pan.). ❖ Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį (pvz., gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus, negražiai pasakė ir pan.). ❖ Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. ❖ Kalba, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kuria ir realizuoja įvairius projektus. 	<p>odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Apžiūri ir kartu su pedagogu aptaria matytus profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinius bei meniškų taikomosios dailės dirbinius. ❖ Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. ❖ Pedagogui perskaičius pasakojimą, aptaria veikėjų emocinį charakterį (piktas, nuoširdus ir pan.). ❖ Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį (pvz., gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus, negražiai pasakė ir pan.). ❖ Grožisi ir žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetiškes ypatybes (šerkšnas, sprogsta medžių pumpurai ir pan.). ❖ Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. ❖ Aptaria žmogaus aprangą: kada jis atrodo tvarkingas, švarus. ❖ Kalba, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kuria ir realizuoja įvairius projektus.
--	--	--	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
4 žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai
5 žingsnis	kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę. Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
6 žingsnis	Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.

7 žingsnis	Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.). ❖ Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių. ❖ Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą. ❖ Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu. Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius. 	

V. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PAŽANGOS IR PASIEKIMŲ VERTINIMO SISTEMA

7 pav. Pasiekimų ir pažangos vertinimas

Ikimokyklinio amžiaus vaikai vertinami remiantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“.

4.1. Pasiekimų aprašas – tai gairės ugdytojams, kuriose pateikiama vaiko iki šešerių metų įgyjamų esminių nuostatų bei gebėjimų visuma ir jo pažangą nusakantys žingsniai, padedančios pedagogams, tėvams, švietimo pagalbos specialistams, kitiems ugdytojams ir vadovams, atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką.

Vaikų pasiekimai ir pažanga su tėvais (globėjais) aptariami individualiai, esant poreikiui, bet ne rečiau kaip 2 kartus per metus. Jei yra poreikis, į pokalbius įtraukiami Vaiko gerovės komisijos atstovai, kiti specialistai, administracijos atstovai.

4.2. Vertinimo tikslas ir uždaviniai.

Tikslas:

Aprašyti vaikų ugdymo (-si) pasiekimus nuo gimimo iki penkerių / šešerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima vaikų raida ir pažanga, vertinama ugdymo (-si) kokybė. Nustatyti esamus ugdytinių gebėjimus bei numatyti tolesnio ugdymo (-si) gaires.

UŽDAVINIAI:

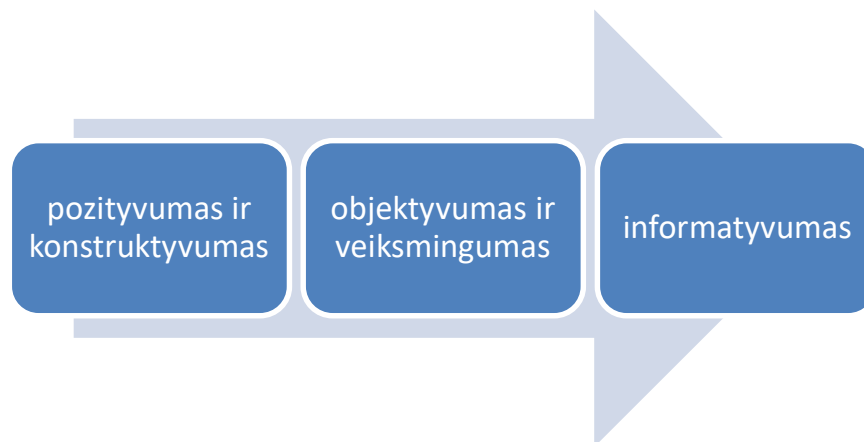
1. Pažinti vaiką (vaiko ugdymo (-si) poreikius, interesus, pomėgius, galias, charakterio ypatumus, kultūrinius skirtumus);
2. Atskleisti vaiko pastangas ir pažangą bei skatinti jo ugdymą (-si);
3. Apmąstyti (reflektuoti) įgyvendintus programos tikslus ir uždavinius;
4. Planuoti tolesnio ugdymo (-si) perspektyvas individualiai kiekvienam vaikui ir vaikų grupei;
5. Apibendrinti sukauptą vertinimo informaciją, koreguoti ugdymo planus;
6. Pateikti vertinimo informaciją vaikui, vaiko tėvams ir kitiems ugdytojams.

5.1. VERTINIMO NUOSTATOS

1. Į ikimokyklinį / priešmokyklinį ugdymą žvelgiama iš vaiko perspektyvos – vaikas pripažįstamas kaip savo poreikius, interesus bei patirtį turinti individualybė, gebanti autentiškai mokytis ir kaupti patirtį dialoginėje sąveikoje su pedagogu ir kitais vaikais.

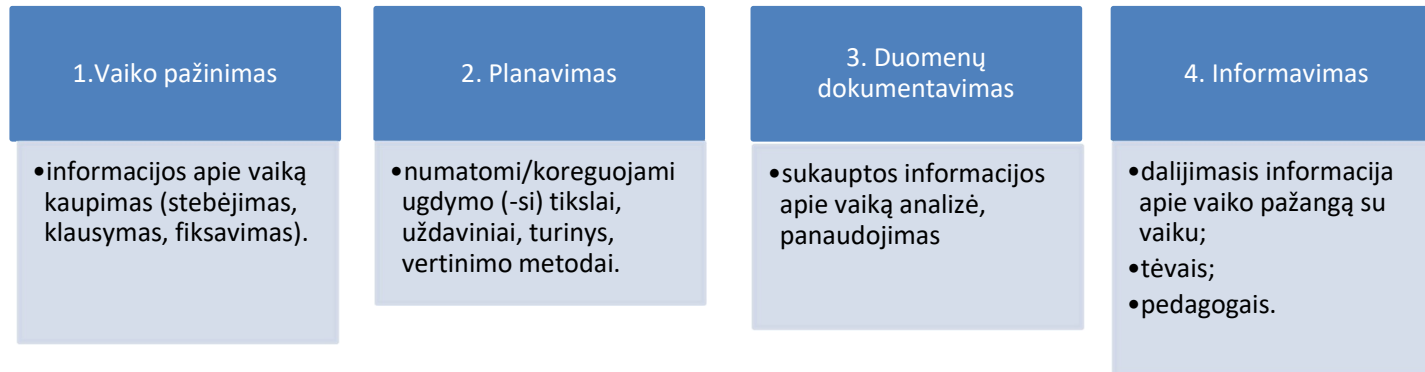
2. kiekvieno vaiko ugdymo (-si) pažangai būdingi tie patys žingsniai, tačiau dėl kiekvieno vaiko gyvenimo patirties ir ugdymo (-si) stiliaus skirtumų to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali skirtis.
3. visoms vaiko raidos sritims – sveikatos, socialinei, kalbos, pažinimo, meninei – skiriamas vienodas dėmesys.
4. orientuojamasi į vaiko vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuminį ugdymą (-si). Kiekvienas vaikas sėkmingai ugdomi pagal savo galias, jeigu sulaukia reikiamos paramos ir palaikymo. Vaiko pasiekimų ir pažangos refleksija gerina vaiko ugdymo (-si) kokybę. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymo (-si) galimybes.
5. orientuojamasi į vaiko ugdymo (-si) kokybės tobulinimą.

5.2. VERTINIMO PRINCIPAI

8 pav. Vertinimo principai

5.3. VERTINIMO CIKLAS

9 pav. Vaikų pasiekimų vertinimo ciklas

5.4. VERTINIMO PLANAVIMAS

6. Vaiko pasiekimai vertinami du kartus per metus: pirmasis vertinimas ankstyvojo, ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo einamųjų metų rugsėjo 1 d. iki lapkričio 30 dienos. Antrasis vertinimas ikimokyklinio amžiaus vaikams iki gegužės 15 d. Tarpiniai vaikų pasiekimų vertinimai atliekami, jei išryškėjo didelės ugdymo (-si) spragos. Vaikų pasiekimus vertinti padeda Lopšelio-darželio „Delfinukas“ logopedas, meninio ugdymo pedagogas, kūno kultūros pedagogas, plaukimo instruktorius.
7. Vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimas fiksuojamas elektroniniame dienyne.
- 7.1. Pedagogai vaikų pasiekimus elektroniniame dienyne vertina pasiekimų lygiais - sutartiniais ženklais, 3 spalvomis: geltona - gera pradžia (iki pagrindinio lygio), žalia- atitinka pasiekimų lūkesčius (pagrindinis lygis), mėlyna – viršija pasiekimų lūkesčius (virš pagrindinio lygio).

- 7.2. Pedagogai elektroniniame dienyne rašo komentarus pažymėtiems sutartiniams ženklams: geltona – gera pradžia ir mėlyna – pažengęs.
8. Pirmoji vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, individualius ypatumus ir numatyti jo ugdymo (-si) kryptį (tikslus ir uždavinius), ugdymo (-si) individualizavimo ir paramos vaikui formas.
9. Antroji vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, nustatyti, ar tinkamai pasirinkta ugdymo (-si) kryptis, numatyti tolesnio vaiko ugdymo (-si) tikslus ir uždavinius.
10. Pasiekimai vertinami atsižvelgiant į vaikų amžių.
11. Ugdymo(-si) sėkmingumas /nesėkmingumas sprendžiamas tik su ugdymo procese dalyvaujančiais specialistais ir tėvais.
12. Vaiko, pradėjusio lankyti lopšelių-darželių „Delfinukas“ vėliau nei rugsėjo 1 diena, ligos atveju, gebėjimai įvertinami per 30 kalendorinių dienų.
13. Nuo 2023 m. įgyvendinus 5 metų vaikų privalomą priešmokyklinį ugdymą, pedagogai atlieka galutinį vaikų pasiekimų įvertinimą ir parengia aprašą – rekomendacijas priešmokyklinių klasių/grupių mokytojui.

5.5. VERTINIMO INFORMAVIMAS

14. Vertinimo rezultatai aptariami individualiuose pokalbiuose su tėvais, su Lopšelio-darželio „Delfinukas“ administracija, Pedagogų metodikos grupės susirinkimuose, Pedagogų tarybos posėdžiuose. Grupės pasiekimai ir pažanga aptariama, analizuojama, panaudojama tėvų informavimui, ugdomojo proceso tobulinimui, sprendimų priėmimui.
15. Pedagogai pateikia informaciją apie vertinimo rezultatus (2 kartus per mokslo metus ir pagal poreikį):
 - 15.1. Pedagogų tarybai. Mokslo metų pabaigoje sudaroma bendra grupės vaikų pasiekimų ir pažangos įvertinimo suvestinė. Išvados pateikiamos Pedagogų tarybos pasitarime, nurodant grupės vaikų ugdymosi pasiekimų ir pažangos būklę, išryškėjusius pasiekimus ir tobulintinas sritis. Susisteminta informacija panaudojama kuriant metinį ugdymo(-si) įstaigos veiklos planą.
 - 15.2. Tėvams:

- 15.2.1. Tėvai su vaiko pasiekimų vertinimu (sutartiniu žymėjimu ir komentarais) susipažįsta elektroniniame dienyne.
 - 15.2.2. Tėvams apie vaikų pasiekimus pedagogai komentuoja žodžiu (pokalbyje apie vaiko pasiekimus gali dalyvauti ir vaikas).
 - 15.2.3. Nuolat supažindinant su vaiko darbais, pedagogo įvertinimu, pastebėjimais, kasdienių pokalbių metu.
 - 15.2.4. Tėvams (globėjams) informacija apie vaiko pasiekimus teikiama žodžiu ar elektroninių priemonių pagalba.
 - 15.2.5. Nuolat supažindinant tėvus su vaiko darbais, auklėtojos pastebėjimais kasdienių pokalbių metu;
 - 15.2.6. Vaiko pažanga ir pasiekimai vertinami 2 kartus metuose Tėvai supažindinami su rezultatais lapkričio mėn. ir gegužės mėn.. individualių pokalbių su šeima metu. Pokalbiuose prireikus dalyvauja Vaiko gerovės komisijos atstovai, kiti specialistai, administracijos atstovai.
- 15.3. Vaikams:
- 15.3.1. Vaiko pasiekimai yra vertinami žodžiu, įvairiomis neverbalinėmis priemonėmis (gestu, mimika ar pan.).

5.6. VERTINIMO SRITYS

16. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai.
17. Fizinis aktyvumas.
18. Emocijų suvokimas ir raiška.
19. Savivoka ir savigarba.
20. Savireguliacija ir savikontrolė.
21. Santykiai su suaugusiais.
22. Santykiai su bendraamžiais.
23. Sakytinė kalba.
24. Rašytinė kalba.
25. Aplinkos pažinimas.
26. Skaičiavimas ir matavimas.
27. Meninė raiška.

28. Estetinis suvokimas.
29. Iniciatyvumas ir atkaklumas.
30. Tyrinėjimas.
31. Problemų sprendimas.
32. Kūrybiškumas.
33. Mokėjimas mokytis.

4.2. Vaiko ugdymo (-si) pasiekimų vertinimo metodai ir būdai:

1. Stebėjimas.
2. Pokalbis.
3. Vaiko veiklos ir kūrybos darbų analizė.
4. Vaiko elgesio faktų analizė.
5. Atskirų situacijų aprašymas.
6. Vaiko įsivertinimas.
7. Anketos tėvams.
8. Skaitmeninis ar IKT - Fotografavimas, vaizdo įrašai, garso įrašai ir kt.

5.7. VERTINIMO DOKUMENTAVIMAS

9. Stebimas pasirinktas vaikas ir rašomos jo elgsenos, veiklos, kalbos pavyzdžiai visose 18 sričių.
10. Savaitės veiklų planuose „Individuali ugdomoji veikla“ ir „Savaitės veiklos apmąstymai, refleksija“ fiksuojami taikomi metodai, būdai ir kt.
11. Skaitmeninis vaiko vertinimas elektroniniame dienyne „Vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimas“.
12. Vaiko pasiekimų aplanko turinys elektroniniame dienyne. Į aplanką keliami labiausiai vaiko pažangą atspindintys darbai:
 - 12.1. Vaikų kūrybinių darbų ir kt. nuotraukos (su vertinamaisiais komentarais);

- 12.2. Anketos, pastabos ir kt.;
 - 12.3. Specialistų fiksavimo lapai;
 - 12.4. Tėvų atsiliepimai apie vaiko ugdymo(si) pasiekimų rezultatus.
 - 12.5. Vaiko pasiekimų vertinimo ir įsivertinimo formos su komentarais.
13. Kasdienė informacija apie vaiko pasiekimus kaupiama ir fiksuojama vaiko pasiekimų apraše, aplanke, skaitmeninėse laikmenose ar kt.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė E. Vaikų sveikatos ugdymas. Pedagoginiai aspektai. – V.; Lietuvos informacijos centras, 1999.
2. Baikūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. Vilnius: Eugrimas, 1998.
3. Bartaškienė I. Noriu būti sveikas. V.: Vilniaus sveikatos ugdymo centras, 2006.
4. Grinevičienė N. Mažylių žaidimai. K.: Šviesa, 1999.
5. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. – V.: LR švietimo ir mokslo ministerija, 2004.
6. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos respublikos įstatymu Nr. 1 - 983.
7. Jasnauskienė I., Morkūnienė O. Ir kelyje būk saugus. - V.: UAB „Naujoji matrica“, 2005.
8. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. V.: Kronta, 1998.
9. Katinienė A., Vaičienė A. Muzika vaikų darželyje. – Š.: Šiaurės Lietuva, 2001.
10. Monkevičienė O. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. I dalis. V.: Leidybos centras, 1995.
11. Monkevičienė O. Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. II dalis. V.: Leidybos centras, 1995.
12. Skyrienė V., Tarūtienė. Mokome plaukti ir saugiai elgtis vandenyje. -V.: Lietuvos sporto informacijos centras, 2004.
13. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23 – 593; Nr. 63 - 2853).
14. Lietuvos respublikos Seimo 2003-08-20 nutarimas Nr. IX – 1569 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 52-2316)
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos nutarimas 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005–01–24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 12-391).
17. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
18. Lietuvos Respublikos Seimo 2003–08–20 nutarimas Nr. IX–1569 „Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin.,

2003, Nr. 52-2316).

19. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
20. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo konvencija, 1989.
21. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004-05-17 įsakymas Nr. 761 „Dėl Valdorfo pedagogikos Lietuvoje sampratos“ (Žin., 2004, Nr. 83 - 3031). 7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005-12-29 įsakymas Nr. ISAK-2667 „Dėl gabių vaikų ir jaunuolių ugdymo strategijos“.
22. Gražienė V. Kai kurie ikimokyklinio ugdymo praeities ir dabarties santykio aspektai // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 20-23.
23. Monkevičienė O., Gruodytė-Račienė R., Jevsikova T., Kleniauskas L. ir kt. Žaismė ir atradimai. Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogui. Vadovas pedagogui. NŠA, 2021
24. Monkevičienė O. Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Vilnius: Leidybos centras, 1999, p. 51-57. 15. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
25. Aukime sveiki ir stiprūs. Vaikų sveikatos ir fizinio ugdymo programa. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2000.
26. Monkevičienė O., Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius: Visuomenės sveikatos ugdymo centras, 2003.
27. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa. Vilnius: Leidybos centras, 1997.
28. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
29. Sirtautai D. ir V. Bitė ritė. Vaikų knyga. Vilnius. Alma littera, 1999.
30. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Vilnius, 2004.
31. Ugdymo standartai.
32. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2014.
33. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015.

34. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro. Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009.

35. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa . 2022

<https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2022-06-10/Priesmokyklinio-ugdymo-bendroji-programa-priedas-Nr.-2-20220615.pdf>

FORMA ELEKTRONINIME DIENYNE ELIIS

UGDYTINIO STEBĖJIMO LAPAS

Stebimas **pasirinktas vaikas ir rašomi jo elgsenos, veiklos, kalbos pavyzdžiai visose 18 sričių**. Pirmiausiai pildoma „Ugdymo sritis“, tada rašomi stebėjimo pavyzdžiai kaip vaikas, veikia, kalba, elgiasi ir pan, o paskui, kai jau yra visi pavyzdžiai nustatomi ir parašomas žingsnis skaičiumi. **vaiko vardas, amžius.....**

Ugdymo sritis	Kokie ženklai rodo? Vaiko veiklos, kalbos, elgsenos pavyzdžiai	Žingsnis	Komentaras Pastabos (Atkreipti dėmesį ugdant)
Kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai			
Fizinis aktyvumas			
Emocijų suvokimas ir raiška			
Savireguliacija ir savikontrolė			
Savivoka ir savigarba			
Santykiai su suaugusiais			
Santykiai su bendraamžiais			
Sakytinė kalba			

Rašytinė kalba			
Aplinkos pažinimas			
Skaičiavimas ir matavimas			
Meninė raiška			
Estetinis suvokimas			
Iniciatyvumas ir atkaklumas			
Tyrinėjimas			
Problemų sprendimas			
Kūrybiškumas			
Mokėjimas mokytis			

Tėvų komentaras dėl tolimesnio vaiko ugdymo ir ugdymo(si) : Pedagogo parašas:

Tėvų parašas:

VAIKŲ PASIEKIMŲ VERTINIMO PAVYZDYS ELEKTRONINIAME DIENYNE

